

En vurdering af dansk og norsk politis efterforskningsmuligheder af internetbaserede sager om besiddelse og udbredelse af seksuelt overgrebsmateriale med børn med fokus på politiets brug af agentvirksomhed

An assessment of the investigation capabilities of the Danish and Norwegian police regarding internet-based cases of possession and distribution of child sexual abuse material (“CSAM”) with a focus on police use of undercover agents

af MAJA ANN NISSEN

Afhandlingens formål er at undersøge retstilstanden for så vidt angår dansk og norsk politis anvendelse af (politi)agenter i sager vedrørende besiddelse og udbredelse af seksuelt overgrebsmateriale med børn.

Del 1 vedrører det indledende, altså indledning, problemformulering og afgrænsning.

Del 2 vedrører den danske retstilstand for så vidt angår agentvirksomhed. Det konkluderes, at agentreglerne har ændret sig siden dens indførelse i dansk ret, og at de danske agentregler ikke stemmer fuldstændig overens med ”reglerne” udformet af EMD. Og for så vidt angår lokkeduevirksomhed og online agentvirksomhed er de danske regler tavse, dog sådan at den seneste lovændring af retsplejelovens agentregler nu indeholder en bestemmelse om brugen af online agentvirksomhed i udvalgte sager, herunder i sager om besiddelse og udbredelse af overgrebsmateriale med børn.

Del 3 indeholder en analyse af retsplejelovsændringen af 26. juni 2020, og lovændringens betydning for dansk politis efterforskning af sager om besiddelse og udbredelse af overgrebsmateriale med børn. Analysen tager afsæt i U 2017.2531 H, der omhandler en dansk administrator af flere TOR-hjemmesider om misbrug af børn, hvor der var adgangskrav til hjemmesiderne. Herudover foretages der en vurdering af politiets mulighed for både at tilbyde og efterspørge overgrebsmateriale med børn, og der perspektiveres til den australske specialenhed Argos, som er kendt for at anvende agenter i sager om overgreb mod børn. Det konkluderes, at der i dansk ret foreligger et absolut forbud mod at politiet deler overgrebsmateriale med børn. Afslutningsvist foretages der en vurdering af, hvorvidt lovændringen er symbollovgivning, hvilket der kan være delte meninger om.

Del 4 indeholder en komparativ analyse af norsk politis efterforskningsmuligheder i ovennævnte sager set i forhold til dansk politi. Norsk agentvirksomhed (provokasjon) er ulovreguleret, hvilket i sig selv kan være problematisk. Der findes endvidere flere provokasjonsformer, men afhandlingen fokuserer på tiltaleprovokasjon samt dennes grund- og tillægsvilkår. Herudover undersøges det, hvorvidt det norske politi må dele overgrebsbilleder med børn, hvilket de godt må i særlige situationer.

Del 5 indeholder nogle overvejelser i forhold til hvorvidt den danske eller norske model (politiets kompetence til at dele ægte og fiktivt overgrebsmateriale med børn) er mest hensigtsmæssig. Det konkluderes, at såfremt dansk politi får en sådan adgang, bør denne adgang været reguleret, gerne ved lov eller ved strikse interne retningslinjer.

Del 6 indeholder afhandlingens konklusion.

Indholdsfortegnelse

DEL 1: INDLEDNING	4
1.1 PROBLEMSTILLING	5
1.2 AFGRÆNSNING	5
1.3 JURIDISK METODE	5
DEL 2: AGENTVIRKSOMHED	6
2.1 GÆLDENDE RET.....	6
2.2 DEN STRAFFERETLIGE TEORI	7
2.3 AGENTENS STRAFANSVAR.....	8
2.4 PERSONELLE AFGRÆNSNING	8
2.5 DET TIDSMÆSSIGE ASPEKT	9
2.5.1 Agentaktionens typiske varighed.....	9
2.6 DEN ØVRE GRÆNSE. PROVOKATIONSFORBUDET	10
2.6.1 Det danske provokationsforbud	10
2.6.1.1 Sag 48/2022.....	11
2.6.2 EMDs provokationsforbud	12
2.6.2.1 Sag 44/1997/828/1034 (Teixeira de Castro v. Portugal)	12
2.6.2.2 Øvrige sager om undercover agents	13
2.7 DEN NEDRE GRÆNSE	14
2.7.1 Infiltration.....	15
2.7.2 Lokkeduesituationer.....	15
2.7.2.1 Lokkeduer og cyberagenter	16
2.7.2.1.1 U 2012.2225 Ø	16
2.8 DELKONKLUSION	17
DEL 3: ANVENDELSE AF AGENTVIRKSOMHED I EFTERFORSKNINGEN AF DIGITALE SEKSUALFORBRYDELSE MOD BØRN	18
3.1 INDLEDENDE OM SPROGBRUG.....	18
3.2 RETSPLEJELOVSÆNDRINGEN AF 26. JUNI 2020	18
3.3 LOVÆNDRINGENS RÆKKEVIDDE. U 2017.2531 H.....	19
3.4 Er lovændringen symbollovgivning?.....	21
DEL 4: AGENTVIRKSOMHED I NORGE	22
4.1 INDLEDENDE OM SPROGBRUG.....	22
4.2 DE ANVENDTE RETSKILDER	22
4.3 KRITIK AF MANGLENDE REGULERING.....	24
4.4 DEN STRAFFERETLIGE TEORI	25
4.4.1 Kendetegn for provokasjon.....	25
4.5 PROVOKASJONSFORMER OG DEN PERSONELLE AFGRÆNSNING	25
4.6 KORT OM DEN NEDRE GRÆNSE	26
4.6.1 Infiltrasjon.....	26
4.6.2 Lokkeduetilfeller.....	27
4.7 VILKÅR FOR ANVENDELSE AF PROVOKASJON	27
4.7.1 Grundvilkåret.....	27
4.7.2 De materielle tillegsvilkår.....	29
4.7.2.1 Mistanken om alvorlig kriminalitet	29
4.7.2.2 Mistanken om et straffbart forhold.....	30
4.8 PROVOKASJON SOM LED I DEN DIGITALE EFTERFORSKNING AF OVERGREB MOD BØRN	30

4.8.1	Indledende.....	31
4.8.1.1	Nærmere om grund- og tillægsvilkårene.....	32
4.8.1.1.1	Politiet efterspørger overgrebsmateriale.....	32
4.8.1.1.2	Politiet tilbyder overgrebsmateriale.....	33
4.8.2	Delkonklusion.....	34
DEL 5:	NOGLE OVERVEJELSER.....	34
DEL 6:	KONKLUSION.....	36
	LISTE OVER ANVENDTE FORKORTELSER	37
	LITTERATURLISTE	37
	DANSK.....	37
	MENNESKERETTIGHEDSDOMSTOLEN	40
	NORSK.....	40
	NYHEDSARTIKLER OG LIGNENDE.....	41

Abstract

The purpose of this thesis is to examine the current legal status regarding the Danish police's use of undercover agents (agentvirksomhed). This thesis will therefore analyse the existing legal framework for undercover agents with use of both national and international law. In doing so, judgements (case law) from the European Court of Human Rights will be examined in search of the legal guidelines provided to member states by the Court. This thesis will also continuously incorporate relevant judgements from the Danish High Court and the Danish Supreme Court to determine the current legal status of the use of undercover agents in Denmark. This thesis will also focus on the police's ability to use undercover agents as part of the investigation of cases covered by Section 235 of the Danish Criminal Code (CSAM) with a primary focus on digital investigation. Therefore, this thesis will seek to determine whether the recent changes to section 754 a (1) (3) of the Administration of Justice Act will be an asset for the police in the investigation and resolution of cases related to section 235 of the Danish Criminal Code. Additionally, this thesis will seek to illuminate the legal status of undercover agents (provokasjon) in Norway, where the legal basis for undercover operations is unregulated.

This thesis has concluded that legislators are aware of the concerns surrounding the Danish police's use of undercover agents. Despite this, legislation must adapt to the modern digital age. The recent changes to section 754 a (1) (3) of the Administration of Justice Act in 2020 was an attempt from the legislators to address some of the issues concerning criminal's use of the internet in their offenses. Although the legislators want to accommodate these issues the police did not receive free rein.

As part of the investigation of certain internet-based cases, including section 235 of the Danish Criminal Code, the police may use undercover agents, but the legislature has prohibited the police from further violating the integrity of children whose integrity has already been violated. The police force is therefore prohibited from using CSAM as 'trading cards' when talking to pedophiles. An analysis of the legislative history of the amendment raises questions about whether the change to the amendment will have any effect and, in the worst case, whether it will do more harm than good. Furthermore, the analysis assumes that any visual sexual depiction of children is punishable, including those created by computer (CGI) or artificial intelligence (AI). Thus, the police cannot use 'fictional' images in their investigations.

In Norway the current (unregulated) legal status states that the police have the possibility to use such sexual depiction of children in their investigations of cases regarding abuse of

children. The Norwegian framework is therefore wider than the Danish framework. However, this access raises questions whether the police *should* use such material as the use of the material contributes to further victimization of the affected children. The access can also hurt the police's integrity and therefore surpass the desire to solve such cases.

Del 1: Indledning

I en digitaliseret verden, hvor teknologiske fremskridt har ændret vores måde at kommunikere, handle og interagere på, har politiets efterforskningsmuligheder også udviklet sig. Digitaliseringen har skabt nye muligheder, men også udfordringer, når det kommer til at bekæmpe bl.a. IT-kriminalitet, der foregår på det åbne og mørke internet¹.

En form for kriminalitet, der kan bekæmpes gennem online efterforskning, er digitale sexkrænkelser, herunder dem begået mod børn. Internettet har både gjort det nemmere for voksne at tage kontakt til børn og gjort overgrebsmateriale lettere tilgængeligt, især hvis man som gerningsmand befinder sig på det mørke internet. Modsat tidligere, hvor overgreb og overgrebsmateriale typisk blev holdt indenfor husets fire vægge, deles overgrebsmateriale med børn flittigt i forskellige lukkede chatfora på det mørke internet, hvor der kan være et krav om medlemskab for at opnå adgang til materialet².

Retsplejelovens (herefter ”rpl.”) §§ 754 a-e, om agentvirksomhed, er et af de regelsæt, der i nyere tid og i et vist omfang er forsøgt tilpasset den digitale tidsalder. Den seneste lovændring af rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 3, ændret ved lov nr. 967 af 26. juni 2020, giver politiet mulighed for at anvende agenter i den digitale efterforskning af sager vedrørende bl.a. straffelovens (herefter ”strfl.”) § 235 (seksuelt overgrebsmateriale med børn), forudsat de øvrige betingelser er opfyldt.

Forslaget om at rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 3, også skulle omfatte bestemte internetbaserede straflovsovertrædelser modtog bred politisk opbakning under fremsættelsen. Mens et flertal af de myndigheder og institutioner, der var blevet hørt ifm. lovforslaget ikke havde bemærkninger, udtrykte andre bekymring for udvidelsen af politiets mulighed for at anvende agenter³.

I et juridisk perspektiv kan lovændringen af 26. juni 2020 tillige give anledning til strafferetlige overvejelser, herunder hvorvidt loven er udtryk for en symbollovgivning og dermed en bestemmelse uden selvstændig betydning i praksis. Professor Lasse Lund Madsens eksempel 2 i artiklen U.2017B.95 vil løbende blive inddraget og forsøgt besvaret ved inddragelse af lovændringen af 2020. Eksemplet er angivet således: *Cyberagenten optræder som voksen med pædofile interesser med henblik på at infiltrere pædofile chatfora*⁴.

¹Ved det mørke internet forstås der ”the darknet”, altså netværk med begrænset adgang, der alene kan tilgås ved anvendelse af f.eks. speciel software såsom TOR.

Grustniy, L. (1. feb. 2021). Darknet, dark web, deep web, and surface web – what’s the difference? Kaspersky Daily. <https://www.kaspersky.com/blog/deep-web-dark-web-darknet-surface-web-difference/38623/>.

²Keller, M. H., & Dance, G. J. (29. sep. 2020). The internet is overrun with images of child sexual abuse. What went wrong? The New York Times. <https://www.nytimes.com/interactive/2019/09/28/us/child-sex-abuse.html>.

³L 104 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven, bilag 1: Høringssvar (FT 2019-20).

⁴Madsen, L. L. i U.2017B.95: ”Agentvirksomhed online – efterforskning i IT-relaterede sager om misbrug af børn” s. 96.

1.1 Problemstilling

På baggrund heraf er det afhandlingens formål at undersøge politiets efterforskningsmuligheder i en digitaliseret verden med særlig fokus på anvendelsen af agentvirksomhed efter rpl. §§ 754 a-b og dertil knyttede efterforskningsmetoder. Jeg vil undersøge retstilstanden på området med inddragelse af retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (herefter "EMD") vedrørende undercover agents. Afhandlingens fokus vil også være på at undersøge og analysere betydningen af retsplejelovsændringen af 26. juni 2020 for så vidt angår (herefter "fsva.") rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 3, herunder hvorvidt ændringen har medført en særskilt betydning for politiets anvendelse af agenter under efterforskningen af strfl. § 235-sager. Jeg vil afslutningsvist foretage en sammenligning mellem dansk og norsk ret for at undersøge, hvordan vores naboland håndterer og regulerer spørgsmålet om agentvirksomhed, herunder brugen af agenter ved digital efterforskning af sager vedrørende besiddelse og udbredelse af seksuelt materiale med børn.

1.2 Afgrænsning

Formålet med afhandlingen er ikke at lave en udtømmende gennemgang af agentreglerne, men derimod at redegøre for regelsættet i et sådant omfang, at der opnås en fyldestgørende besvarelse af afhandlingens problemstilling.

Da afhandlingens primære fokus er at undersøge retstilstanden fsva. rpl. §§ 754 a-b, herunder rammerne for digital agentvirksomhed i forbindelse med efterforskning af strfl. § 235-sager, vil afhandlingen ikke beskæftige sig med bestemmelserne i rpl. §§ 754 c-e⁵, medmindre dette ses nødvendigt for forståelsen. Efterforskningsmetoder der er sammenlignelige med agentvirksomhed, såsom infiltration og lokkeduevirksomhed, vil blive gennemgået i et begrænset omfang.

Af pladsmæssige årsager vil jeg endvidere alene undersøge norsk ret. Norsk agentvirksomhed (provokasjon) foreligger på et ulovreguleret grundlag. Provokasjon er temmelig omfattende, og afhandlingen vil derfor alene behandle udvalgte emner, herunder men ikke begrænset til den nedre grænse, grundvilkåret, udvalgte tillægsvilkår og provokasjon som led i den digitale efterforskning af overgreb mod børn. Grundet den manglende relation til afhandlingens emne vil ulovlig provokasjon ikke blive gennemgået, og der henvises til Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2018 af 31. oktober 2018 (herefter "rundskriv nr. 2/2018"), del III, pkt. 2.1, s. 3f. Endvidere vil alene tiltaleprovokasjon blive behandlet dybdegående, da denne form er mest lig det danske agentvirksomhed. Bevisprovokasjon vil dog blive behandlet i pkt. 4.8, da dette er af relevans for afhandlingens emne.

1.3 Juridisk metode

I afhandlingen vil den retsdogmatiske metode blive anvendt for at fastlægge retstilstanden⁶. Gældende ret (de lege lata) vedrørende agentvirksomhed vil derfor blive beskrevet, analyseret og systematiseret ved hjælp af retskilder og fortolkningsredskaber.

For så vidt angår retskilder vil retspraksis, lovbestemmelser og disses lovbemærkninger (lovforarbejder) blive inddraget. Grundet den sparsomme praksis om anvendelse af agenter som led i efterforskningen af digitale seksualforbrydelser, vil også anden agentpraksis blive

⁵Bestemmelserne omhandler hhv. kompetencereglerne, underretning til forsvarer og anvendelse af agentreglerne i terrrorsager.

⁶Begrebet "retsvidenskabelig metode" kan også anvendes om den retsdogmatiske metode, se Evald, J. (2024). Juridisk teori, metode og videnskab (3. udg.), kap. 10, pkt. 3.3, s. 203ff. Djøf Forlag.

inddraget i redegørelsen og analysen af rpl. §§ 754 a-b. For så vidt angår fortolkningsredskaber vil strafferetsplejeudvalgets betænkning 1023/1984 (herefter "bet. 1023/1984"), der er en grundsten for agentreglerne, blive behandlet⁷. Herudover vil praksis fra EMD fsva. undercover agents blive analyseret. Da domme afsagt af internationale domstole er alene bindende for sagens parter⁸, anvendes EMDs afgørelser som fortolkningsredskab. Øvrige fortolkningsredskaber såsom juridisk litteratur vil også blive inddraget.

Jeg vil endvidere foretage retspolitiske overvejelser (de lege ferenda). Overvejelserne vil vedrøre, hvorvidt den nugældende lovgivning om anvendelse af agenter under efterforskningen af internetbaserede strfl. § 235-sager, er fyldestgørende og letanvendelig for politiet, eller hvorvidt lovændringen af rpl. af 26. juni 2020 alene kan anses som symbollovgivning uden reelt indhold. Her vil lovforarbejdernes bemærkninger blive behandlet. Herudover vil retspraksis blive inddraget, såfremt det ses nødvendigt.

Afslutningsvist vil jeg foretage en komparativ analyse af norsk ret⁹. Analysen har til formål at beskrive det norske retssystem, og forsøge at finde den mest hensigtsmæssige løsning på et globalt problem.

Del 2: Agentvirksomhed

2.1 Gældende ret

Grundet behovet for at fastlægge agentreglernes ramme, vil del 2 beskæftige sig med det generelle vedrørende agentvirksomhed.

Forud for indførelsen af agentreglerne kunne politiet foretage agentlignende efterforskning i medfør af rpl. § 742, stk. 2, der omhandler almindelig efterforskning. Agentreglerne blev indført i rpl. i 1986 på baggrund af bet. 1023/1984 afgivet af justitsministeriets strafferetsplejeudvalg¹⁰, da der var behov for bedre efterforskningsmuligheder i de såkaldte "offerløse"-sager¹¹. Regelsættet for agentvirksomhed er ændret flere gange, herunder i 2003¹², hvor ændringen fik kaldenavnet "rockerloven". Ved ændringen af 10. juni 2003 blev mistankekravet i rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 1, lempet fra "særlig bestyrket mistanke" til "begrundet mistanke", således at det blev lettere for politiet at anvende agentreglerne. Herudover blev muligheden for at anvende civilagenter indført. Ved den seneste lovændring i 2020 blev rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 3, udvidet, således at bl.a. strfl. § 235 blev tilføjet¹³. Både strfl. § 235 og de øvrige tilføjede straffelovsbestemmelser har det tilfælles, at de kan blive begået over internettet. Da bestemmelseernes normalstrafferamme er på under 6 år, var politiet afskåret fra at anvende agenter som led i efterforskningen. Lovændringens formål var at styrke politiets efterforskningsmuligheder i sager, der blev begået over internettet, og lovændringen gjorde det muligt for politiet at anvende agentreglerne i de nytillføjede bestemmelser, såfremt den indledende kontakt var over internettet¹⁴.

⁷Se fodnote 10.

⁸Folketinget. (ingen dato) Internationale Domstole, ft.dk.

<https://www.ft.dk/da/folkestyret/domstolene/internationale-domstole#9220CF9D4E2F4BA0BCEB26C5F4761AAB>.

⁹Evald, J. (2024). Juridisk teori, metode og videnskab (3. udg.), kap. 10, pkt. 2, s. 199. Djøf Forlag.

¹⁰Lov 1986-06-04 nr. 319 om ændring af retsplejeloven. Det bemærkes, at LFF 1985-10-02 nr. 8 om Forslag til Lov om ændring af retsplejeloven bygger på bet. 1023/1984, se almindelige bemærkninger pkt. 2.

¹¹Bet. 1023/1984, kap. 3, pkt. 3.1, s. 125.

¹²L 2003-06-10 nr. 436 om ændring af straffeloven og retsplejeloven.

¹³L 2020-06-26 nr. 967 om ændring af retsplejeloven.

¹⁴LFF 2020-02-05 nr. 104 om Forslag til lov om ændring af retsplejeloven, pkt. 2.1.3.1.

Udgangspunktet er, at politiet ikke må “foranledige, at der tilbydes bistand til eller træffes foranstaltninger med henblik på at tilskynde nogen til at udføre eller fortsætte” en strafbar handling, jf. rpl. § 754 a, stk. 1¹⁵, medmindre de materielle og processuelle betingelser er opfyldte, jf. hhv. bestemmelsens stk. 1, nr. 1-3 og rpl. § 754 c. Initiativet til at begå den strafbare handling kan både udgå fra politiet, jf. første led “foranledige, at der tilbydes bistand”, eller fra den mistænkte, jf. andet led “foranledige, at der træffes foranstaltninger med henblik på at tilskynde nogen”. Selv hvis initiativet udgår fra den mistænkte, er det et krav, førend der er tale om agentvirksomhed, at politiet skal træffe foranstaltninger. Altså at politiet til en vis grad skal planlægge eller tilrettelægge (en del af) den strafbare handling. Såfremt en situation er tilfældigt opstået, er der ikke tale om agentvirksomhed omfattet af rpl¹⁶. Dette betyder, at såfremt politiets handling skal være omfattet af agentreglerne, skal handlingen *objektivt* være omfattet af strfl. § 23 om medvirken¹⁷, men der er også krav om, at politiet udøver en særlig aktivitet. Politiets medvirkenshandling skal gå ud over det, der kan kategoriseres som rent passiv medvirken¹⁸. Da agenten ikke har det fornødne forsæt, er handlingen ikke *subjektivt* omfattet af strfl. § 23. Der foreligger derfor et indskrænket medvirkenskriterie. Ydermere fremgår det af rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 1, at den kriminelle handling skal være igangværende.

2.2 Den strafferetlige teori

Rpl. § 754 a-e er placeret i kap. 68 (afhøringer og særlige efterforskningskridt). Ud fra placeringen kan det udledes, at agentreglerne ikke er kategoriseret som et tvangsindgreb, men som et særligt efterforskningskridt. Dette er på trods af, at agentreglerne er underlagt materielle og processuelle betingelser. At agentvirksomhed *ikke* er et straffeprocessuelt tvangsindgreb, kan udledes fra den traditionelle definition af tvangsindgreb udformet af Hans Gammeltoft-Hansen. Ifølge ham er et tvangsindgreb

”en foranstaltning, der efter sit almindelige formål udføres som led i en strafferetlig forfølgning, og hvor der realiseres en strafbar gerningsbeskrivelse rettet mod legeme, frihed, fred, ære eller privat ejendomsret.”¹⁹

Et tvangsindgreb er derfor et angreb på en individuel beskyttelsesinteresse hos den, der udsættes for indgrebet. Det afgørende ifølge Gammeltoft-Hansen er derfor, at politiet – ved udøvelsen af tvangsindgreb – objektivt set udfører en strafbar handling mod objektet (den, der udsættes for indgrebet). Denne definition er adopteret af Strafferetsplejeudvalget²⁰, hvorfor det fremgår af betænkningen, at anvendelsen af agenter ikke krænker nogens private beskyttelsesinteresse.

Ifølge Gammeltoft-Hansen foreligger der en klar forskel mellem agentvirksomhed og straffe-processuelle tvangsindgreb, da det strafbare (for agenten) i relation til agentvirksomhed er medvirken til en anden persons strafbare handling, og ikke en strafbar krænkelse af den pågældendes persons individuelle beskyttelsesinteresser. Ifølge ham foreligger der ikke en ret til ikke at

¹⁵LBKG 2024-03-04 nr. 250 Retsplejeloven.

¹⁶Bruun, M. R. (2023). Transnational organiseret kriminalitet, Del 1, pkt. 1.4.3.1, s. 124f. Djøf Forlag.

¹⁷Begreberne "bistand" og "tilskynde" viser, at politiets adfærd, for at være omfattet af begrebet agentvirksomhed, i *objektiv* henseende skal falde ind under strfl. § 23, se bet. 1023/1984, kap. 3, pkt. 3.5.3, s. 157.

¹⁸Henricson, I. (2022). Politiret (7. udg.), kap. VI, s. 410. Djøf Forlag.

¹⁹Gammeltoft-Hansen, H. (1981). Straffeprocessuelle tvangsindgreb: retspolitiske studier, kap. 1, pkt. 2,5, s. 44. Juristforbundets forlag.

²⁰Bet. 1023/1984, pkt. 1.1, s. 12 og pkt. 1.2., s. 16.

blive udsat for fristelse til at begå en kriminel handling²¹. Gammeltoft-Hansens definition af tvangsindgreb er kritiseret af Gorm Toftegaard Nielsen, der mener, at indgreb overfor borgere kræver lovhjemmel, jf. det forvaltningsretlige legalitetsprincip, fremfor at politiets handlinger, som almindeligvis er ulovlige, kræver lovhjemmel, for at blive lovlige²².

Trods den manglende status som tvangsindgreb minder agentreglernes struktur om strukturen i de straffeprocessuelle tvangsindgrebsregler, hvilket bl.a. ses i kravet om opfyldelse af de materielle og processuelle betingelser. Da agentvirksomhed er forbundet med betænkeligheder, var det udvalgets holdning, at efterforskningsmetoden bør være undergivet lovmæssig regulering. Disse betænkeligheder omfatter f.eks. overskridelse af provokationsforbuddet og "de risici med hensyn til politiets integritet, der generelt er forbundet med, at politiet aktivt træder ind og deltager i et kriminelt handlingsforløb"²³. For så vidt angår provokationsforbuddet vil betænkeligheden typisk vedrøre, hvorvidt agenten har *fremkaldt* gerningsmandens forsæt eller alene styrket gerningsmandens *tilstedeværende* forsæt.

Sammenfattende konkluderes, at agentvirksomhed er et særligt efterforskningskridt, som alene kan anvendes efter opfyldelse af specifikke betingelser. Denne retssikkerhed, som de materielle betingelser søger at beskytte, er tillige beskyttet ved den processuelle betingelse, da foranstaltninger efter § 754 a, alene kan ske efter rettens kendelse, jf. rpl. § 754 c, stk. 1, 1. pkt., eventuelt med rettens efterfølgende godkendelse, jf. rpl. § 754 c, stk. 3, om øjemed (*periculum in mora*-tilfælde).

2.3 Agentens strafansvar

Ifølge bet. 1023/1984 vil en agent være straffri grundet den manglende subjektive tilregnelser samt princippet om materiel atypicitet²⁴. Ved materiel atypicitet forstås det, at en handling, som formelt er omfattet af en bestemmelses gerningsindhold, vil falde udenfor, da handlingen anses som atypisk ift. de tilfælde, der er søgt kriminaliseret ved bestemmelsen. Et typisk eksempel på materiel atypicitet er lægen, der som led i en operation skærer i en patient. Lægen vil næppe kunne straffes for strfl. § 245, da lægens handling ikke er retsstridig. En agents handling er tillige en retshåndhævelseshandling grundet formålet om at *afsløre* gerningsmanden. Agenten (og dennes overordnede) kan dog ifalde et tjenstligt ansvar, f.eks. såfremt der er handlet uforsvarligt ved tilrettelæggelsen og/eller operationen²⁵, mens en civilagent kun vil være ansvarsfri, såfremt handlingen direkte er relateret til den strafbare handling, der efterforskes af politiet, og overholder grænserne for civile agenter.

2.4 Personelle afgrænsning

Både polititjenestemænd og -ansatte kan udføre agentvirksomhed, jf. rpl. § 754 b, stk. 2, 1. pkt. Civile personer må udøve agentvirksomhed, såfremt de alene yder "yderst beskeden bistand", jf. rpl. § 754 b, stk. 2, 2. pkt. Udtrykket "yderst beskeden bistand" skal holdes op imod selve lovovertrædelsen²⁶. Dette betyder, at jo værre en forbrydelse er, desto mere må civilagenten yde, dog forudsat at bistanden fortsat er beskeden. Problematikken blev behandlet i U 2018.1169 H.

²¹Gammeltoft-Hansen, H. i U.1979B.1. Om afgrænsningen af "straffeprocessuelle tvangsindgreb".

²²Nielsen, G. T. (2005). "Hvad er et tvangsindgreb? Om straffeprocess og forvaltningsret" Juristen, 2005(5), 153-160.

²³Bet. 1023/1984, pkt. 3.5.2, s. 152.

²⁴Ibid., pkt. 3.5.5, s. 168f.

²⁵Ibid., pkt. 3.5.7.2, s. 194.

²⁶Baumbach, T. & Elholm, T. (2021). Straffeprocessens katekismus, kap. 3, pkt. 3.3, s. 98. Djøf Forlag.

I sagen efterforskede DEA (det amerikanske Drug Enforcement Agency) en sag, der trak tråde til Aarhus. DEA anvendte en civilagent fra Colombia, som skulle introducere den danske politiagent til de(n) mistænkte. Den colombianske civilagent mødtes dog gentagne gange med de(n) mistænkte uden politiagentens tilstedeværelse. Spørgsmålet var derfor, hvorvidt civilagenten havde ydet "yderst beskeden bistand", og ikke blot beskeden bistand. Byretten lagde til grund, at civilagenten havde overskredet sin kompetence uanset han måtte tillades et større margin henset til sagens alvorlige karakter, samt at politiagenten skulle have været introduceret tidligere. Dette blev tiltrådt af både lands- og Højesteret. Overskridelsen af civilagentens kompetence blev alene af betydning for strafudmålingen.

Herved kan det udledes, at introduktionen af politiagenten skal ske forholdsvis hurtigt for at overholde kravet om "yderst beskeden bistand", men at en eventuel overskridelse – alt afhængigt af grovheden – alene vil få betydning for strafudmålingen.

2.5 *Det tidsmæssige aspekt*

Agentreglerne indeholder ikke et tidsmaksimum for hvornår agentvirksomheden skal være afsluttet. Det betænkelige herved er, at retten typisk giver en forhåndsgodkendelse baseret på politiets fremlagte sagsmateriale. Politiet er endvidere ikke pålagt løbende at orientere retten omkring sagens udvikling, men det må kunne lægges til grund, at såfremt politiet ønsker at foretage ændringer og/eller udvidelser i den allerede modtagne kendelse, vil politiet være nødsaget til at forelægge sagen for retten på ny, jf. rpl. § 754 c. Først ved den (eventuelle) nye forelæggelse vil retten kunne føre kontrol med politiets udøvelse af agentvirksomheden.

Den manglende tidsmæssige udstrækning kan have sammenhæng med at agentvirksomhed ikke er et tvangsindgreb. Det ses f.eks. i rpl. § 742, stk. 2 og § 750, at der ikke er fastsat noget tidsmaksimum ift. almindelig efterforskning og afhøringer. Det fremgår dog af bet. 1023/1984, at udvalget havde overvejet at indføre et tidsmaksimum. Selvom dette ikke blev indført, var det udvalgets holdning, at agentvirksomhed – af hensyn til provokationsforbuddet – almindeligvis måtte afvikles inden for få dage, dog med mulighed for forlængelse, hvis der var tale om gentagne, fortsatte og systematiske forbrydelser²⁷.

Grundet den manglende tidsregulering vil forholdsmæssigheds- og proportionalitetsprincippet spille en rolle ift. hvor længe politiet må udøve agentvirksomhed. Aktionens længde vil derfor i sidste ende afhænge af sagens konkrete omstændigheder.

Det positive ved et lovreguleret tidsmaksimum er, at retten får mulighed for løbende at føre kontrol med politiet, herunder kontrol med det grundlag, hvorpå politiet ønsker indgrebet foretaget. Dette ikke en mulighed ved agentvirksomhed, medmindre politiet ønsker at ændre og/eller udvide den forhåndsgodkendelse, som retten har givet.

2.5.1 *Agentaktionens typiske varighed*

Ifølge bet. 1023/1984 skal en agentaktion almindeligvis afvikles inden for få dage, men realiteten er formentlig en anden. I U 2012.2225 Ø var det uklart, hvor længe aktionen varede, men nok i omegnen af 2-3 uger, henset til at der for retten var fremlagt chatudskrifter fra ultimo oktober 2010 til medio november 2010²⁸. I sag SS-1323/2020 afsagt den 15. december 2020 ved Retten i Horsens var det også uklart, hvor længe den danske agentaktion varede, men

²⁷Ibid., pkt. 3.5.4, s. 166.

²⁸Sagen gennemgås i del 2, pkt. 2.7.2.1.1.

henset til sagens omfang og karakter samt det faktum at korrespondancen foregik over den krypterede tjeneste Wickr, må det antages, at aktionen ikke blev afviklet på få dage²⁹.

Overskridelsen af "afvikling på få dage" i ovennævnte sager kan være begrundet i, at sagerne primært foregik over internettet. Det er derfor vanskeligt at vurdere, hvorvidt internetbaserede sager overhovedet kan afvikles inden for få dage, da man over internettet kan logge af og herved afbryde samtaler. Det må også kunne lægges til grund, at det er mere vanskeligt at skabe tillid over internettet, da man over internettet nemt kan udgive sig for at være en anden, end den man er.

Den manglende regulering af flere processuelle garantier, herunder den tidsmæssige udstrækning og manglende advokatbistand, er blevet kritiseret³⁰. Ved manglende advokatbistand til den mistænkte (en såkaldt "tys-tys-advokat") vil der ikke kunne udføres kontradiktion af politiets og anklagemyndighedens anmodning om tilladelse til at udføre agentvirksomhed. Det fremgår dog af rpl. § 754 d, at såfremt der er anvendt agenter i efterforskningen, vil forsvareren blive underrettet i forbindelse med retssagen, hvorunder agentvirksomheden vil kunne blive belyst.

2.6 Den øvre grænse. Provokationsforbuddet

Der henvises indledningsvist til bilag 1, der visualiserer forskellen mellem det danske provokationsforbud og provokationsforbuddet fastlagt af EMD. Forskellen vil blive gennemgået nedenfor.

2.6.1 Det danske provokationsforbud

Provokationsforbuddet står i rpl. § 754 b, stk. 1, hvoraf det fremgår, at foranstaltningerne nævnt i rpl. § 754 a, ikke må "bevirke en forøgelse af lovovertrædelsens omfang eller grovhed"³¹. Det er antaget i juridisk litteratur, at forbuddet også må gælde de situationer, hvor agenten har foranlediget, at forbrydelsen ændrer sådan karakter, at der ikke længere er tale om den samme strafbare handling og forbrydelse, som før agentens involvering³².

Provokationsforbuddet er centralt, da reglen foreskriver, at såfremt forbuddet overskrides, vil agentvirksomheden være ulovlig. Der foreligger dog et krav om adækvans, altså at agentens handlinger positivt har bevirket en forøgelse af den strafbare handling. Hvad der udgør en forøgelse af lovovertrædelsens omfang eller grovhed er en konkret vurdering, men der skal foretages en afvejning mellem kriminalitetens karakter og farlighed op mod de ulemper og risici, som agentvirksomheden vil påføre sagen og de indblandede personer³³.

Den traditionelle definition af provokationsforbuddet har været angivet således, at politiet ikke må fremkalde en forbrydelse, der ellers ikke ville være begået. Denne definition stemte overens med EMDs definition, der hviler på et mere subjektivt grundlag, hvor spørgsmålet om hvor langt gerningsmandens forsæt rækker, i sidste ende vil være et hypotetisk spørgsmål.

²⁹Sagen blev efterfølgende behandlet ved lands- og Højesteret. I Højesteret var hovedspørgsmålet aktionens lovlighed, se del 2, pkt. 2.6.1.1.

³⁰Se f.eks. Lentz, L. W. (2019). "Politiagenter i et menneskeretligt perspektiv". Juristen, 2019(5), 189-201.

³¹Udtrykket "omfang" sigter mod antallet af lovovertrædelser, mens udtrykket "grovhed" refererer til strafudmålingsfaktorerne.

³²Bruun, M. R. (2023). Transnational organiseret kriminalitet, Del 1, pkt., 1.4.3.1, s. 115. Djøf Forlag.

³³Bet. 1023/1984, pkt. 3.5.4, s. 162.

Strafferetsplejeudvalget ønskede en mere objektiv formulering, og foreslog at ændre det danske provokationsforbud til, at agentens indflydelse på den strafbare handlingens udførelse eller fortsættelse ikke måtte medføre en forøgelse af lovovertrædelsens omfang eller grovhed³⁴. Ændringen knytter provokationen til agentens handlinger og handlingernes følge, ikke gerningsmandens forsæt. Udvalget angav endvidere, at karakteren af lovovertrædelsen godt måtte ændres på mindre væsentlige punkter, der ikke forøgede strafværdigheden.

Sammenfattende bemærkes, at så længe den endelige forbrydelse er dækket af gerningsmandens egne, uberørte kriminelle hensigter, har agentvirksomheden ikke grebet forstyrrende ind i handlingsforløbet. Den nye udformning har dog den konsekvens, at det danske provokationsforbud er mere snævert end EMDs provokationsforbud.

Bet. 1023/1984 er relativ tavs fsva. konsekvensen af ulovlig agentvirksomhed. Det fremgår af betænkningen, at ulovlig agentvirksomhed hverken kan eller bør fritage hovedmanden for strafansvar, dog således at retten træffer en konkret vurdering³⁵. De fire nævnte muligheder er frifindelse, tiltalefrafald, strafnedsættelse og strafbortfald.

Det danske provokationsforbud kan illustreres ved sagen 48/2022 afsagt den 15. februar 2023 af Højesteret, 2. afdeling.

2.6.1.1 Sag 48/2022

T1-5 var i byretten tiltalt for forsøg på overtrædelse af strfl. § 192 a (våbenbestemmelsen). De tiltalte blev fundet skyldige i forhold 1 og/eller forhold 2, der begge omhandlede forsøg på overtrædelse af strfl. § 192 a. Højesteretssagen vedrørte T1 og T3-5, der mente, at agentvirksomheden havde været ulovlig.

Sagen handlede om, at HSI (det amerikanske Homeland Security Investigations) havde sat våben til salg på det mørke internet på det såkaldte Berlusconi-marked. HSI var derigennem kommet i kontakt med personer, der ønskede at få leveret våben til Sverige. HSI oplyste T1, at de ikke kunne levere til Sverige, og det blev bestemt, at våbnene skulle leveres til Danmark. Herefter blev de danske myndigheder orienteret om sagen, og danske agenter blev indsat.

Ifølge de tiltalte havde HSI oprettet et butiksvindue på Berlusconi-markedet uden at have en begrundet mistanke om, at den forbrydelse, som sagen handlede om, var igangværende, hvilket ellers er et krav i medfør af rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 1. De tiltalte gjorde også gældende, at handlingen var i strid med Den Europæiske Menneskerettighedskonventions (herefter "EMRK") art. 6, om retfærdig rettergang, hvor det er et krav, at myndighederne har "good reason to believe", at den forbrydelse, som agentvirksomheden relaterer sig til, er ved at blive begået. Ifølge de tiltalte var både det danske forbud og EMDs forbud overtrådt.

Højesteret lagde vedrørende rpl. til grund, at de danske agenter ikke havde overtrådt det danske forbud. Ifølge Højesteret havde de danske politiagenter alene medvirket ved slutningen af en allerede planlagt forbrydelse, og de danske foranstaltninger (fremsendelse af et foto indeholdende våben og en dansk avis til HSI, som HSI kunne anvende i agentaktionen) havde ikke væsentligt påvirket sagens omstændigheder. Da foranstaltningen ikke væsentligt havde påvirket omstændighederne ved forbrydelsen, behøvede de danske agenter hverken forudgående eller efterfølgende at indhente en retskendelse, jf. rpl. § 754 a, stk. 2. Efter dansk politis

³⁴Ibid., pkt. 3.5.4, s. 164.

³⁵Ibid., pkt. 3.5.7.1, s. 193f.

involvering og efterfølgende indhentelse af retskendelse havde den danske politiagent alene leveret våben til gerningsmændene. Levering af de pågældende våben var ej heller en forøgelse, da det strafbare forhold på dette tidspunkt (næsten) havde nået sin afslutning.

Højesteret lagde vedrørende EMRK art. 6, til grund, at det var T1 der tog kontakt til HSI, og at han inden henvendelsen allerede havde afsluttet seks våbenhandler på Berlusconi-markedet. Ifølge Højesteret havde T1 været vedholdende og initiativtagende ift. ønsket om at købe våben, og at det var T1 der nævnte Danmark, da HSI oplyste, at de ikke kunne levere til Sverige. Hermed havde HSI-agenterne ikke fremprovokeret den pågældende kriminalitet.

Højesteret lagde sammenfattende til grund, at agentmedvirken var en nødvendig årsag til den objektive realisation af den aktuelle forbrydelse, men at agenterne ikke havde været en nødvendig årsag for den aktuelle forbrydelses subjektive tilblivelse hos gerningsmændene, underforstået at hverken de danske eller amerikanske agenter havde overtalt T1-5 til at begå forbrydelserne. Der forelå derfor ikke ulovlig agentvirksomhed, da gerningsmændenes subjektive tilregnelser kunne indeholdes i den strafbare handling.

2.6.2 EMDs provokationsforbud

Det bemærkes indledningsvist, at det ifølge EMD overordnet set er uden betydning, hvorvidt agenten spiller rollen som offer eller kriminel, eller om agenten er en politi- eller civilagent, forudsat at det er politiet/regeringen, der har instruktionsbeføjelsen³⁶. Begrebet undercover agent er derfor et paraplybegreb for den danske infiltration, lokkedue- og agentvirksomhed.

Efter EMRKs inkorporering i dansk ret i 1992³⁷, forpligtede Danmark sig til at sikre borgerne de rettigheder og friheder, der følger af EMRK, jf. EMRK art. 1. Vedrørende agentvirksomhed er EMRK art. 6 særlig relevant, da bestemmelsen i medfør af EMD-praksis både vedrører retten til en retfærdig rettergang og beskytter mod "police incitement"³⁸. Helt konkret betyder det, at politiet ikke må fremprovokere kriminalitet, der ellers ikke ville være begået. Herved kan det lægges til grund, at den danske grænse for ulovlig agentvirksomhed er mere snæver, da det umiddelbart er nemmere at forøge en lovovertrædelses omfang og grovhed, end at få en person til at begå en forbrydelse, som denne ikke i forvejen havde tænkt sig at begå.

EMD har i flere sager statueret krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1, og sag 44/1997/828/1034 (Teixeira de Castro v. Portugal) anses som værende grundstenen. I sagen fastslog EMD de første retsgarantier for undercover agents, der både indeholdt objektive og subjektive momenter.

2.6.2.1 Sag 44/1997/828/1034 (Teixeira de Castro v. Portugal)

Sagen blev anlagt af Fransisco Teixeira de Castro (herefter "klager") mod den portugisiske regering. Alene klagers påstand om krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1, blev erklæret admissible af Kommissionen, se pr. 29.

I sagen havde to civilklædte betjente gentagne gange – og på eget initiativ – i forbindelse med en overvågningsoperation af salg af euforiserende stoffer taget kontakt til V.S. i et forsøg på at

³⁶Dette udledes af retspraksis.

³⁷Lov 1992-04-29 nr. 285 om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, se LBKG 2022-01-26 nr. 138 for den gældende lov.

³⁸Begrebet kan oversættes til "politiets opfordring" eller "politiets tilskyndelse", og refererer til en situation, hvor politiet aktivt opfordrer eller tilskynder en person til at begå en forbrydelse, som vedkommende ellers ikke ville have begået. EMD anvender begreberne "incitement" og "entrapment" synonymt.

købe flere kilo hash. Trods betjentenes pres lykkedes det ikke. Den 30. december 1992 tog betjentene igen kontakt til V.S. med et ønske om nu at købe heroin. V.S. nævnte klagers navn, hvorefter klager blev involveret i sagen. Kort efter blev bl.a. klager og V.S. anholdt. Klager var på anholdelsestidspunktet i besiddelse af bl.a. heroin og kontakter. Der henvises til pr. 9-12.

Klager gjorde gældende, at de civilklædte betjente havde tilskyndet ham til at begå forbrydelsen, for hvilken han senere blev dømt, samt at han var ustraffet, og at han ikke uden betjentenes involvering ville have begået den strafbare handling. Han lagde til grund, at betjentene havde ageret på eget initiativ, at de ikke havde været underlagt tilsyn fra domstolene, og at der ikke havde været nogen efterforskning med ham som mistænkt, se pr. 31. Regeringen gjorde gældende, at anvendelsen af ”agents provocateurs” ikke var unormal, samt at de to betjente ikke kunne betegnes som værende ”agents provocateurs”, da de alene havde afsløret ”latent pre-existing criminal intent” ved at give klager en mulighed for at udføre en kriminel handling, som han allerede havde tænkt sig at udføre, se pr. 32. Regeringen støttede deres påstand med, at klager ved anholdelsen var i besiddelse af kontanter og en større mængde heroin end aftalt.

Kommissionen lagde til grund, at betjentene havde ”incited criminal activity which might not otherwise have taken place” og at situationen ”had irremediably affected the fairness of the proceedings”, se pr. 33.

EMD lagde til grund, at anvendelsen af ”undercover agents must be restricted and safeguards put in place even in cases concerning the fight against drug trafficking” samt at ”The public interest cannot justify the use of evidence obtained as a result of police incitement”, se pr. 36. Sagen havde endvidere ikke været underlagt domstolskontrol. Ifølge EMD var der ikke ”good reason to believe”, at klager var kriminel. Han havde ingen kriminel fortid, og der havde ikke været igangsat en efterforskning mod ham før hans involvering i sagen. Ifølge EMD havde regeringen ej heller ført bevis for, at klager under anholdelsen havde været i besiddelse af mere heroin end aftalt. Ifølge EMD forelå der ingen objektive beviser, der talte for, at klager havde været prædisponeret til at begå den strafbare handling. EMD angav også, at betjentene ikke havde forholdt sig passive i deres efterforskning, se pr. 38.

Provokationsforbuddet ansås for overtrådt, da betjentenes handlinger gik ud over det, som kunne forventes af en agent. Deres handlinger var skyld i klagers strafbare handling. Af den grund var klager ”definitively deprived of a fair trial”, se pr. 39.

2.6.2.2 Øvrige sager om undercover agents

Der henvises i øvrigt til sagerne 74420/01 (Ramanauskas v. Litauen) og 18757/06 (Bannikova v. Rusland). Begge sager foretog den to-ledede test; den materielle test (”substantive test of incitement”) og den processuelle test (”procedural test of incitement”). I den *materielle test* vurderes bl.a. klagers forsæt (subjektivt moment) samt f.eks. agentens handlinger (objektive momenter). Den *processuelle test* omhandler national domstolskontrol³⁹. Den materielle test er som udgangspunkt afgørende ift. hvorvidt politiet har overtrådt provokationsforbuddet.

I Ramanauskas-sagen faldt den materielle test ud således, at intet (hverken objektivt eller subjektivt) talte for, at klager havde været prædisponeret til at begå den strafbare handling (modtagelse af bestikkelse) før agentens involvering. EMD fandt også, at det var agenten, der havde

³⁹EMD stiller ikke krav til domstolskontrol, men manglende domstolskontrol kan indgå som moment i vurderingen af sagen. Såfremt domstolskontrol ikke blev anvendt, vil opsyn fra en anklager også opfylde den processuelle test, jf. f.eks. sag 18757/06 (Bannikova v. Rusland), pr. 50.

taget initiativ til den strafbare handling, og der forelå således ingen passivitet fra agentens side, se pr. 67-68. Den processuelle test faldt ud således, at der ikke havde været tilstrækkelig domstolskontrol under sagens efterforskning. Regeringen prøvede endvidere at fralægge sig ansvaret ved at påstå, at agenten havde handlet i privat regi, hvilket ikke faldt i god jord hos EMD, se pr. 62-65. EMD fandt, at der forelå en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1, se pr. 74.

Bannikova-sagen omhandlede salg af euforiserende stoffer. EMD opremsede den materielle tests principper i pr. 37-50. Principperne er de momenter, som kan tillægges vægt ifm. undersøgelsen af om provokationsforbuddet er overtrådt. EMD fremlagde den processuelle tests principper i pr. 51-65, hvoraf nogle af momenterne er forudgående og løbende domstolskontrol og domstolens behandling af en anklage om "police incitement". EMD lagde til grund, at den materielle test ikke var konkluderende, og de foretog derfor den processuelle test, se pr. 67 og 71. EMD fandt, at behandlingen af klagen om "police incitement" havde været fyldestgørende, se pr. 72-77, da de nationale domstole havde taget de nødvendige skridt for at afdække sandheden. EMD konkluderede, at der ikke forelå en krænkelse af EMRK art. 6, stk. 1, se pr. 79. Da den materielle test ikke var konkluderende, endte den processuelle test med at være afgørende for sagens udfald.

Også indirekte provokation er omfattet af EMDs praksis, se sag 40495/15 (Akbay m.fl. v. Tyskland). Indirekte provokation vedrører de situationer, hvor en person ikke er i direkte kontakt med politiagenterne, men involveres i den strafbare handling af en medgerningsmand overfor hvem politiet har brudt provokationsforbuddet, se pr. 18 og 128-131.

Bevismateriale opnået ved brug af agentvirksomhed kan alene anvendes, såfremt agentaktionen ikke har overtrådt provokationsforbuddet. Dette er bl.a. begrundet i hensynet til den tiltalte, da anvendelsen af beviser opnået ved "police entrapment" ville kunne ødelægge muligheden for en retfærdig rettergang, jf. f.eks. Ramanauskas-sagens pr. 54. Såfremt beviset er det afgørende fundament i sagen, bør der ske hel eller delvis frifindelse.

2.7 Den nedre grænse

Politiets efterforskningskompetence udledes af rpl. § 742, stk. 2, der omhandler almindelig efterforskning. For agentvirksomhed er det afgørende, at politiets handlinger *objektivt* opfylder strfl. § 23. Hvis dette ikke er tilfældet eller der foreligger passiv medvirken, foreligger der almindelig efterforskning. Såfremt agenten anvendes til opklaringen af en *allerede fuldført* forbrydelse, foreligger der ej heller agentvirksomhed, jf. rpl. § 754 a, stk. 1, der stiller krav om en igangværende handling.

Forud for lovændringen af 10. juni 2003 havde politiet et snævert råderum ift. det, der *ikke* var omfattet af agentreglerne. Forarbejderne til lovændringen af 10. juni 2003 anførte, at politiet havde behov for et større råderum, således at ikke enhver påvirkning af hændelsesforløbet blev anset som værende agentvirksomhed⁴⁰. Det blev således indført, at hvis påvirkningen var uvæsentlig, forelå der almindelig efterforskning. Retstilstanden *før* 2003-ændringen ses i U 2000.2309 V, der blev afsagt af Vestre Landsret i år 2000.

Sagen omhandlede smugling af knap 600.000 cigaretter til Danmark. Politiet, der blev tippet af lastbilchaufføren, indsatte en betjent som medchauffør. Ved ankomst til leveringsstedet spurgte betjenten gerningsmændene, hvem der skulle modtage lasten. Betjenten bad endvidere om at få fragtbrevet underskrevet. Landsretten angav, at politiets handling var "en

⁴⁰LFF 2003-04-23 nr. 218 om Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven, pkt. 2.2.2.

foranstaltning, hvorved de personer, han var i kontakt med, blev tilskyndet til at udføre eller fortsætte en lovovertrædelse” uanset at det objektivt kunne lægges til grund, at agentens handling havde været minimal ift. påvirkning sagens omstændigheder. Der forelå således agentvirksomhed, og politiet skulle have indhentet en retskendelse.

Dommen viser, at det før 2003-lovændringen ikke var synderligt svært for politiet at krydse grænsen til handlingerne omfattet af agentreglerne, da politiet alene måtte agere som (passiv) tilskuer. Kravet om passivitet mindede dermed om EMD-retstilstanden.

I dag er retstilstanden således, at såfremt politiets påvirkning af sagens allerede tilrettelagte omstændigheder er tilstrækkeligt uvæsentlig, foreligger der ikke agentvirksomhed, jf. rpl. § 754 a, stk. 2, 1. led. Rpl. § 754 a, stk. 2, 1. led, sammenholdt med rpl. § 742, stk. 2, regulerer derfor den nedre grænse for agentvirksomhed.

Den nedre grænse gør, at nogle af politiets efterforskningsmetoder ikke er omfattet af agentvirksomhed, f.eks. infiltration og lokkeduesituationer, der i stedet er omfattet af rpl. § 742, stk. 2, om almindelig efterforskning.

2.7.1 Infiltration

Infiltration er ikke agentvirksomhed, forudsat at infiltrationen alene går ud på, at politiet eller en person efter aftale med politiet søger kontakt til det kriminelle miljø for at give politiet oplysninger⁴¹. Infiltration kan også foreligge, hvor infiltratoren alene tager del i mindre kriminalitet, som i øvrigt ikke vedrører den kriminalitet, som efterforskningen angår⁴². Infiltration er vildledende efterforskning, da infiltratoren har en hemmelig forudgående aftale med politiet. Infiltration kan både udøves af civile og af politiet⁴³. Da de handlinger, som en infiltrator må udøve, er relativt begrænsede, er det nærliggende at kategorisere både en civil- og politi-infiltrator som værende agent. Infiltration er derfor i gråzonen til agentvirksomhed.

2.7.2 Lokkeduesituationer

Lokkeduesituationer anvendes om de tilfælde, hvor politiet udfører en bedragerisk aktion overfor en på tidspunktet ukendt gerningsmand, hvor aktionen (forhåbentligt) vil medføre en større gevinst for politiet (anholdelse af en gerningsmand). I lokkeduesituationer udstilles en gerningsmand for en fristelse. Denne fristelse opstilles ved at politiet foranlediger, at nogen eller noget bliver "offer" for en strafbar handling. Det afgørende i lokkeduesituationer er fristelsesmomentet, der dog ikke må bidrage til gerningsmandens beslutningsproces. Dette betyder, at gerningsmanden skal foretage den strafbare handling uafhængigt af politiets (skjulte) tilstedeværelse. Det bemærkes dog, at Gammeltoft-Hansen i bet. 1023/1984 har udtalt, at "offer"-situationen bør være omfattet af reguleringen vedrørende agentvirksomhed, da lokkeduesituationer indebærer en betydelig aktivitet fra politiets side⁴⁴. Begrundelsen for at lokkeduesituationer ikke falder ind under agentvirksomhed må være begrundet i, at fristelsesmomentet og "offer"-situationen ikke kan anses som omfattet af strfl. § 23, da politiet – uanset at de begår en bedragerisk aktion – ikke fremprovokerer en strafbar handling, og i det faktum, at ofre ikke kan

⁴¹Rigsadvokatmeddelelsen om meddelere og civile agenter, version 1. januar 2022.

⁴²Bet. 1023/1984, kap. 3, pkt. 3.5.3, s. 160.

⁴³Som eksempel på infiltration udført af politiet ses Louise Borglit-sagen. Byretten lagde til grund, at der forelå infiltration, da aktionen var *bagudrettet*, altså infiltrationen angik en strafbar handling, som allerede var blevet begået, se SS-13311/2022-GLO. Ved agentvirksomhed er der et krav, at aktionen sker *fremadrettet*. I Højesteret var hovedspørgsmålet, hvorvidt beviserne opnået ved infiltrationen kunne anvendes som bevis i straffesagen, se SS-106/2023-HJR.

⁴⁴Bet. 1023/1984, pkt. 3.5.3, s. 162.

medvirke til den strafbare handling, som de udsættes for. Det er strafferetsplejeudvalgets holdning, at politiet ved at lege "offer" ikke udfordrer deres integritet på samme måde som ved agentvirksomhed⁴⁵, hvor politiet objektivt medvirker til en strafbar handling.

2.7.2.1 Lokkeduer og cyberagenter⁴⁶

Strafferetsplejeudvalget har gjort retstilstanden afhængig af, hvilken rolle agenten spiller. Såfremt betjenten indtager "offer"-rollen fremfor "skurke"-rollen, vil handlingen ikke være omfattet af agentreglerne. Problemet er, at bet. 1023/1984 er udfærdiget før internettets opfindelse. Internettet blev opfundet i 1991. Der kan derfor opstå problemer fsva. såkaldte "cyberagenter", da internettet kan mudre grænserne mellem agent- og lokkeduevirksomhed.

Det første problem er den tidsmæssige udstrækning af online lokkeduevirksomhed. Det fremgår implicit af bet. 1023/1984, at lokkeduevirksomhed i almindelighed skal afvikles inden for kort tid. Dette udledes af udvalgets fremførte eksempler om den kvindelige civilbetjent, der befinder sig i en park, hvor der tidligere har været overgreb, eller henstillen af en ting, der tidligere har været genstand for tyveri, hvor politiet kan observere, om nogen stjæler den⁴⁷. Ved brug af cyberagenter kan politiet strække lokkeduevirksomheden over længere tid.

Et andet problem er, at EMD vedrørende agentvirksomhed har haft fokus på *karakteren af interaktionen* mellem agenten og den mistænkte, og har fastlagt, at agenten skal forholde sig mere eller mindre passiv, for at der er tale om lovlig undercover agent. I dansk (rets)praksis er det blevet tolket således, at lokkeduevirksomhed afhænger af hvilken *rolle* agenten spiller, ikke karakteren af interaktionen. Den danske fortolkning ses tydeligt i U 2012.2225 Ø.

2.7.2.1.1 U 2012.2225 Ø⁴⁸

Sagen omhandlede politiets brug af agenter i en sag om forsøg på seksuelt misbrug af den mindreårige pige D. Den tiltalte T kommunikerede med pigens mor M på de sociale medier omkring muligheden for at begå overgreb mod D. M gik til politiet, der overtog samtalen. Forsvareren gjorde navnlig gældende, at provokationsforbuddet var overtrådt, hvilket anklagemyndigheden bestred. Ifølge anklagemyndigheden fandt agentreglerne ikke anvendelse, hvorfor provokationsforbuddet ikke kunne være overtrådt. Byretten tiltrådte ikke anklagemyndighedens påstand om, da det var bevist, at agenten K havde tilskyndet T til at begå et strafbart forhold i forening med M. Retten lagde også til grund, at efterforskningen i sagen klart adskilte sig fra anden ureguleret efterforskning, herunder lokkeduesituationer. Retten angav, at en lokkeduesituation ikke omfatter tilrettelagte arrangementer, da fristelsesmomentet er fraværende. Retten bemærkede sågar, at sagen var et klart eksempel på en objektiv medvirkenshandling omfattet af strfl. § 23, da der forelå en aftale om at begå en kriminel handling.

Sagen blev anket til landsretten, der tiltrådte de af byretten anførte grunde og tillige anførte, at situationen adskilte sig fra en lokkeduesituation, da det var D, ikke M, der var tiltænkt "offer"-rollen. Ved at angive at M ikke var tiltænkt "offer"-rollen, støttede landsretten synspunktet fremsat i bet. 1023/1984. Landsrettens begrundelse kan tolkes således, at såfremt M havde været offer i sagen, havde efterforskningen ikke været omfattet af agentreglerne.

⁴⁵Ibid., pkt. 3.5.3, s. 161.

⁴⁶Ved cyberagenter forstås der politiagenter der udfører agent- eller lokkeduevirksomhed over internettet.

⁴⁷Bet. 1023/1984, pkt. 3.5.3, s. 160f.

⁴⁸Nedenstående fremstilling vil ikke beskæftige sig med spørgsmålet om (mulig) overskridelse af provokationsforbuddet.

Spørgsmålet er, hvorvidt sagens udfald er i overensstemmelse med EMDs praksis. EMD ligger som nævnt vægt på karakteren af interaktionen mellem agenten og den mistænkte, og såfremt agenten foretager en aktiv handling, er personen en undercover agent. Det kan derfor lægges til grund, at såfremt sagen havde været behandlet af EMD, havde de kategoriseret agenten som værende en undercover agent, uanset om han var tiltænkt "offer"-rollen eller ej.

Det bemærkes dog, at én politikreds efter lovændringen af 26. juni 2020 har anvendt agentreglerne i en internetbaseret strfl. § 235-sag, hvor politiet overtog *forurettedes* korrespondance, for at bekræfte tid og sted med gerningsmanden⁴⁹. Da de nye agentregler blev anvendt, må dette betyde, at den danske retstilstand efter lovændringen stemmer (mere) overens med EMDs praksis, alene af den grund, at politiet - selvom de udgiver sig for at være offer - skal/kan anvende agentreglerne. Det har dog ikke været muligt at få aktindsigt i sagen, og det er derfor ikke hensigtsmæssigt at spekulere i rettens begrundelse.

2.8 *Delkonklusion*

Sammenfattende konkluderes, at agentvirksomhed forud for indførelsen af agentreglerne i 1986 kunne anvendes med hjemmel i rpl. § 742, stk. 2. Ved indførelsen af reglerne opstod der dog problemer, idet der ikke skulle meget til, før politiets handlinger var omfattet af reglerne, se U 2000.2309 V. Ud over dette var det høje mistankekrav og manglende adgang til anvendelse af civilagenter et problem. Lovændringen i 2003 ("rockerloven") imødekom problemerne, og agentreglerne blev ændret til gunst for politiet.

Vedrørende provokationsforbuddet konkluderes det, at det danske forbud ikke stemmer overens med EMDs forbud. I dansk ret ønskede man et mere objektivi provokationsforbud, således at forbuddet knyttede sig til agentens handlinger og handlingernes følge fremfor gerningsmandens subjektive forsæt. Konsekvensen er, at det danske forbud er mere snævert.

Agentreglerne har gennem tiden været underlagt kritik, herunder grundet betænkeligheden ved at politiet udgiver sig for at være kriminelle. Spørgsmålet har været, hvorvidt politiets integritet blev beskadiget grundet deres medvirken i kriminelle handlinger. For at bekæmpe denne betænkelighed blev agentvirksomhed underlagt materielle og processuelle betingelser. Øvrige kritikpunkter angik tillige den manglende tidsmæssige begrænsning, manglende (løbende) domstolskontrol og politiets og anklagemyndighedens opfattelse af, hvad der var/er agentvirksomhed. Vedrørende online agent- og lokkeduevirksomhed kan der fremføres kritik af, at retstilstanden er baseret på en betænkning, som er udgivet før internettets opfindelse. Et andet kritikpunkt er endvidere, at den danske fortolkning – og hermed retspraksis – vedrørende (online) lokkeduevirksomhed ikke stemmer overens med EMD-praksis. Der menes hermed, at EMD anser enhver aktiv agentlignende handling som værende omfattet af undercover agents, forudsat instruktionsbeføjelser tilfalder myndighederne. I dansk ret anses (online) lokkeduevirksomhed som værende omfattet af den almindelige efterforskning grundet politiets rolle som offer trods politiets aktive handlinger, f.eks. opsættelse af fristelsesmomentet. Det er tvivlsomt, hvorvidt EMD ville godkende den danske model, der i sidste ende medfører en svækket retssikkerhed for den mistænkte. Det bemærkes dog, at en ændring kan være på vej grundet lovændringen i 26. juni 2020 af rpl. Dette vides dog endnu ikke med sikkerhed.

EMD har ikke på nuværende tidspunkt taget stilling til grænserne vedrørende online undercover agents. Dette giver hver medlemsstat – inden for EMDs allerede fastsatte rammer –

⁴⁹Rigspolitiets redegørelse til Retsudvalget af 31. august 2021, 2021-22 REU Alm.del – Bilag 32, s. 2f.

mulighed for at gøre det på deres egen måde. I Danmark har man indført en henvisning til internettet i agentreglerne. Dette vil blive behandlet straks nedenfor.

Del 3: Anvendelse af agentvirksomhed i efterforskningen af digitale seksualforbrydelser mod børn

3.1 Indledende om sprogbrug

Nedenstående fremstilling vil behandle udvalgte emner vedrørende strfl. § 235. Jeg vil i den forbindelse ikke benytte mig af begrebet "børnepornografi", medmindre begrebet anvendes i en citering eller lignende.

Det kan udledes af rapporten fra arbejdsgruppen om digitale krænkelse (2022) at udtrykket "seksuelt overgrebsmateriale med børn" bør anvendes fremfor begrebet "børnepornografi". Betegnelsen "pornografi(sk)" har den konnotation, at optagelse og distribution af materialet sker med samtykke fra de implicerede. Børn kan ikke give samtykke til optagelse eller distribution af seksuelt materiale, hvori de indgår. Det er arbejdsgruppens holdning, at betegnelsen "pornografi(sk)" kan bagatellisere alvoren af det overgreb, som et barn er blevet udsat for⁵⁰. NSPCC er også af den opfattelse, at såfremt der anvendes betegnelsen "pornografi(sk)" om seksuelt overgrebsmateriale med børn, vægter man formålet med materialet højere end den krænkelse, som materialet påfører det pågældende barn⁵¹.

I overensstemmelse hermed vil variationer af udtrykket "seksuelt overgrebsmateriale med børn" blive anvendt.

3.2 Retsplejelovsændringen af 26. juni 2020

Retsplejelovens agentregler er senest ændret ved lov nr. 967 af 26. juni 2020. Hovedformålet for lovforslaget af 2. maj 2020 var at sikre den rette balance mellem hensynet til kriminalitetsbekæmpelse på den ene side og hensynet til retssikkerheden og politiets integritet på den anden side⁵². Der er i rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 3 indsat en direkte henvisning til strfl. § 235, således at politiet nu kan anvende agenter i efterforskningen af sådanne sager, forudsat at den indledende kontakt mellem gerningsmanden og politiet foregår over internettet⁵³. Det fremgår af lovforslaget, at begrebet "internet" dækker over al databaseret kommunikation. Ved henvisning til strfl. § 235 blev kravet om strafferamme på 6 år eller derover tillige fraveget, altså kriminalitetskravet blev lempet. Ud over dette blev den personkreds, der måtte udføre agentvirksomhed, udvidet til også at inkludere politiansatte, jf. rpl. § 754 b, stk. 2, 1. pkt.⁵⁴

Hvorvidt lovændringen søger at løse de problemstillinger, som professor Lasse Lund Madsen fremførte i sin artikel U.2017B.95: "Agentvirksomhed online – efterforskning i IT-relaterede sager om misbrug af børn", kan dels besvares bekræftende i relation til specifikt strfl. § 235⁵⁵,

⁵⁰Arbejdsgruppens rapport, pkt. 4.4.1.1, s. 83f.

⁵¹NSPCC (National Society for the Prevention of Cruelty to Children) er en uafhængig britisk organisation, hvis mål er at beskytte børn fra krænkelse. Se NSPCC. (30. jan. 2023). Why Language Matters: why we should never use 'child pornography' and always say child sexual abuse. NSPCC learning. <https://learning.nspcc.org.uk/news/why-language-matters/child-sexual-abuse-material>.

⁵²LFF 2020-02-05 nr. 104 om Forslag til lov om ændring af retsplejeloven, pkt. 1.

⁵³Ibid., pkt. 2.1.3.1.

⁵⁴Ibid., pkt. 2.3.2, hvor der i rpl. § 754 b, stk. 2, efter "polititjenestemænd" blev tilføjet "og ansatte i politiet med særlige efterforskningsmæssige kvalifikationer", jf. Lov 2020-06-26 nr. 967.

⁵⁵Der henvises til eksempel 2: *Cyberagenten optræder som voksen med pædofile interesser med henblik på at infiltrere pædofile chatfora*, artiklens s. 96.

da politiet nu kan anvende politiagenter i efterforskningen af sådanne sager, hvor den indledende kontakt sker via internettet. Det bemærkes dog også, at politiet ved anvendelse af infiltration har adgang til at infiltrere pædofile netværk, jf. rpl. § 742, stk. 2, om almindelig efterforskning, såfremt infiltratoren ikke påvirker hændelsesforløbet.

Problemet er stadig, at internetbaserede strfl. § 235-sager kan foregå på fora, der er lukket for offentligheden, og hvor man skal søge om medlemskab for at få adgang. Opnåelsen af et sådant medlemskab kan f.eks. ske ved, at ansøgeren fremsender overgrebsmateriale med børn til gruppens administrator. Denne problemstilling sås i U 2017.2531 H.

3.3 Lovændringens rækkevidde. U 2017.2531 H

Før lovændringen af 26. juni 2020 var en af betingelserne for anvendelse af agenter, at den strafbare handling havde en strafferamme på 6 år eller derover. Spørgsmålet er derfor, hvorvidt politiet kunne have anvendt agenter under de nugældende agentregler, såfremt U 2017.2531 H – eller øvrige lignende sager – var blevet efterforsket efter lovændringen⁵⁶.

Sagen omhandlede T, der var tiltalt for bl.a. optagelse, besiddelse og – til dels under skærpende omstændigheder – udbredelse af ulovligt seksuelt materiale med børn samt besiddelse og udbredelse af ovenstående fotografier og videoer, herunder også systematisk eller organiseret udbredelse af overgrebsmateriale. T blev også tiltalt for medvirken, til dels forsøg på medvirken, til andre personers seksuelle overgreb mod børn. Dette skete ved at T som administrator og co-administrator af to hjemmesider, hvis eneste formål var at formidle sådant materiale, havde tilskyndet andre til at begå overgreb og lignende mod børn. T var i perioden august 2011 til juli 2013 administrator for hjemmesiden ”Hoarders Hell” på TOR-nettet, der er en del af det mørke internet. Hjemmesiden skabte tekniske rammer for udbredelse af ulovligt seksuelt materiale med børn, og der var fastsat regler for og krav om, at materialet skulle være nyt og sjældent, førend en ansøger kunne opnå status som medlem. Det var endvidere et krav, at medlemmer hver 14. dag skulle sende yderligere nyt og sjældent materiale ind, da medlemmerne ellers ikke kunne bibeholde deres status som hhv. medlem (forhold 9a) eller producer (forhold 9b). T var ligeledes i perioden januar 2013 til august 2014 co-administrator på hjemmesiden ”The Love Zone” på TOR-nettet (forhold 10a og 10b), hvor T i det store hele havde samme fremgangsmåde, dog med den ændring at der skulle fremsendes nyt materiale hver 30. dag/4. uge. T blev idømt forvaring⁵⁷.

Det fremgår af lovforarbejderne til lovforslaget af 2. maj 2020 vedrørende ændring af rpl., at formålet med henvisningen til strfl. § 235 var at udvide politiets efterforskningsmuligheder, således at politiet kunne indgå i en videre dialog med gerningsmænd på internettet. Det fremgår dog at denne mulighed for dialog alene er anvendelig, såfremt politiagenten ikke mødes med krav om udveksling af billeder⁵⁸, hvilket var tilfældet i U 2017.2531 H. Lovforarbejderne har angivet, at politiet ikke ved lovændringen får beføjelse til at “udveksle eller på anden måde

⁵⁶Grundet sagens skærpede omstændigheder, herunder tiltalen for bl.a. forsøg på voldtægt af et mindreårigt barn (forhold 8), havde politiet mulighed for at anvende agenter under de dagældende agentregler, da kravet om strafferamme på 6 år eller derover var opfyldt. Den dagældende strfl. § 222, stk. 1, jf. stk. 2, 1. led (nugældende strfl. § 216, stk. 2 om voldtægt af en mindreårig) havde - og har stadig - en strafferamme på 12 år. T var også tiltalt for øvrige lovovertrædelser, der havde en strafferamme på 6 år eller derover.

⁵⁷Anklagemyndigheden påstod T idømt forvaring i både by- og landsret, hvilket retterne ikke imødekom, da T bl.a. ikke tidligere var straffet for seksualforbrydelser. Hovedspørgsmålet i Højesteret vedrørte hvorvidt T skulle idømmes forvaring i medfør af strfl. § 70, stk. 2. Højesteret lagde til grund, at T var dømt for en række forhold, som var omfattet af strfl. § 70, stk. 2, nr. 1. Da sagens karakter og omstændigheder endvidere talte for det, jf. stk. 2, nr. 2 og 3, blev T idømt forvaring.

⁵⁸LFF 2020-02-05 nr. 104, pkt. 2.1.3.2.

videredistribuere” seksuelt materiale med børn, da politiet ikke må risikere at bidrage til en (fortsat) krænkelse af et barn⁵⁹. Begrænsningen er også begrundet i, at politiet ikke ville kunne føre kontrol med en eventuel videredistribution af materialet⁶⁰.

Det kan derfor lægges til grund, at politiet ikke må *tilbyde* gerningsmænd materiale der falder ind under strfl. § 235 som led i deres efterforskning, uanset om materialet er ægte eller fiktivt⁶¹. Hvorvidt politiet må *efterspørge* sådant materiale, f.eks. for at bevise besiddelse, er ikke behandlet i lovforarbejderne, men henset til, at politiet ikke må risikere at bidrage til en (fortsat) krænkelse af et barn, må det kunne lægges til grund, at politiet ej heller må efterspørge overgrebsmateriale.

Det har ikke været muligt at fremskaffe data på, hvor mange internetbaseret strfl. § 235-sager der har været i Danmark de seneste år. Det har heller ikke været muligt at fastslå, hvor mange af de internetbaserede strfl. § 235-sager er foregået på lukkede chatfora med adgangskrav på det mørke internet. Det fremgår dog af Rigspolitiet redegørelse til retsudvalget, at én politikreds har anvendt de nye agentregler i en strfl. § 235-sag⁶². I sagen overtog politiet samtalen med gerningsmanden for at bekræfte mødetid og -sted. Det har ikke været muligt at få aktindsigt i sagen.

Rigspolitiet har angivet, at forbuddet mod deling af overgrebsmateriale er en hæmsko, da de i nogle tilfælde ikke kan få adgang til eller opretholde medlemskab i lukkede chatfora. Herved besværliggøres muligheden for at identificere gerningsmændene. Rigspolitiet foreslog endvidere selv hjemmel til i begrænset omfang at måtte dele overgrebsmateriale. I 2023 var politikredsenes erfaringer med anvendelsen af de udvidede agentregler stadig begrænsede⁶³.

For så vidt angår Rigspolitiets ønske om hjemmel til i begrænset omfang at dele overgrebsmateriale bør det bemærkes, at selvom en sådan adgang ville have betydning for opklaringen af strfl. § 235-sager, vil adgangen anses som betænkelig ift. både politiets og ofrenes integritet, især da ofrene er børn. Spørgsmålet er, hvorvidt hensynet til opklaring af sådanne sager bør vægtes højere end hensynet til ofrets integritet. Det australske politi fik i 2016 muligheden for at overtage den daværende største hjemmeside for misbrug af børn, Childs Play⁶⁴. Politiets mulighed for overtagelse af hjemmesiden skete i forbindelse med anholdelsen af stifteren af hjemmesiden, Benjamin Faulkner. Aktionen (Operation Artemis) havde til formål at identificere børn, der var ofre for seksuelt misbrug og de gerningsmænd, der delte overgrebsmateriale. Den australske specialenhed Argos drev hjemmesiden i ca. 11 måneder under dække af at være Faulkner. Faulkner skrev en månedlig statusopdatering, hvori han inkluderede overgrebsmateriale, og Argos var således nødsaget til at gøre det samme for at opretholde deres troværdighed. Argos har til vg.no udtalt, at de håbede, at ofrene forstod, at delingen af overgrebsmateriale var nødvendigt for at fange så mange gerningsmænd som muligt. Efterforskeren Paul Griffith har

⁵⁹En fortsat krænkelse af et barn der udløses ved distribution af overgrebsmateriale, er af EU-Parlamentet og Rådet kaldet for “sekundær viktimering”, jf. direktiv 2011/92/EU af 13. december 2011 om bekæmpelse af seksuelt misbrug og seksuel udnyttelse af børn og børnepornografi præambel pkt. 24.

⁶⁰LFF 2020-02-05 nr. 104, pkt. 2.1.3.2.

⁶¹Fiktivt materiale, herunder computerskabt materiale, er omfattet af strfl. § 235 grundet udtrykket "gengivelse", se LFF 2002-12-10 nr. 117, pkt. 2.5.3.4. om forslag til ændring af straffeloven, adoptionsloven og retsplejeloven. Der er dog krav om, at der foreligger en realistisk afbildning. Se LBKG 2024-04-25 nr. 434 Straffeloven for bestemmelsens nuværende ordlyd.

⁶²Rigspolitiets redegørelse til retsudvalget af 31. august 2021, 2021-22 REU Alm.del – Bilag 32, s. 2f.

⁶³Besvarelse af spørgsmål nr. 512 (Alm. Del) fra Folketingets Retsudvalg af 31. januar 2024.

⁶⁴Høydal, H. F., Stangvik, E. O. & Hansen, N. R. (17. okt. 2017). Breaking the dark net: why the police share abuse pics to save children, vg.no. <https://www.vg.no/spesial/2017/undercover-darkweb/?lang=en>.

udtalt, at Argos ville blive ved med at drive hjemmesiden, så længe det fortsat var muligt at identificere ofre og gerningsmænd⁶⁵.

Vg.no stillede spørgsmål til, hvorvidt nogle af Argos' statusopdateringer kunne anses som værende en opfordring til at begå overgreb mod børn, f.eks. statusopdateringen af 3. januar 2017, hvor Argos skrev "I hope that some of you were able to give a special present to the little ones in your lives, and spend some time with them. It's a great time of year to snuggle up near a fire, and make some memories." Selvom dette kan ses som en opfordring er det vigtigt at holde in mente, at Argos skulle agere som Faulkner, da de ikke kunne risikere at medlemmerne deaktiverede deres konti. Ifølge Argos har de på intet tidspunkt opfordret medlemmerne til at begå overgreb mod børn.

Det er uklart, hvor mange gerningsmænd blev identificeret under Operation Artemis. Argos har heller ikke ønsket at oplyse, hvor mange børn der er blevet identificeret. Det uheldige følge af Argos' manglende villighed til at oplyse tallene er, at man begynder at spekulere i, hvorvidt delingen af overgrebsmateriale i ca. 11 måneder egentlig var det værd.

Opklaringen af sager om overgreb mod børn er af væsentlig betydning. Samtidig vil politiet - såfremt de deler overgrebsmateriale - bidrage til den fortsatte krænkelse af barnet. Såfremt Rigspolitiet får imødekommet deres ønske om hjemmel til deling af overgrebsmateriale bør der i så fald udarbejdes klare og faste retningslinjer, herudover overvejes, hvorvidt ofrene og/eller dennes familie bør give samtykke til delingen, såfremt man kender identiteten på de(n) pågældende, se også del 5.

Hvad angår det danske politi kan det konkluderes, at henvisningen til strfl. § 235, i rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 3, har den virkning, at politiet har fået en fordel i de sager, hvor gerningsmænd ikke kræver fremsendelse af overgrebsmateriale. Politiet har dog ikke fået en fordel i de strfl. § 235-sager, hvor der er krav om billedudveksling.

3.4 Er lovændringen symbollovgivning?

Spørgsmålet er herefter, hvorvidt lovændringen af 26. juni 2020 til dels kan siges at være symbollovgivning. Ved symbollovgivning forstås der lovgivning, der skal give indtryk af handlekraft ift. et påtrængende problem, men som reelt ikke gør en forskel⁶⁶.

Det fremgår indledningsvist af lovforslaget, at kriminelle ikke længere skal kunne "gemme sig bag internettets facade". Det fremgår endvidere, at de nævnte lovovertrædelser, herunder strfl. § 235, "må anses for at være tilstrækkelig krænkende for retsfølelsen, til at disse kriminalitetsformer er egnede til at være omfattet af agentreglerne"⁶⁷. Rosa Lund (EL) udtrykte under 1. behandling af lovforslaget tvivl omkring, hvorvidt lovændringen ville løse problemerne, da der var en risiko for, at gerningsmænd – af frygt for at blive opdaget – ville gå længere i deres kriminalitet, end de måske oprindeligt havde tænkt sig samt at grænsen mellem gerningsmand og politi ville blive udvisket⁶⁸. Disse betænkeligheder, i hvert fald den om udviskning af

⁶⁵Specialenheden Argos overtog også hjemmesiden "The Love Zone" fra den australske administrator, Shannon McCooles. U 2017.2531 H udsprang fra denne aktion.

Se også O'Flaherty, A. (22. aug. 2023). How Taskforce Argos and the AFP tracked down the Gold Coast man accused of 1,623 child abuse offences, ABC News. <https://www.abc.net.au/news/2023-08-22/qld-police-child-abuse-operation-argos-childcare-worker/102745704>.

⁶⁶Dansk Sprognævn.

⁶⁷LFF 2020-02-05 nr. 104, pkt. 2.1.2.

⁶⁸1. behandling d. 25/2-2020, ordfører Rosa Lund (EL) kl. 16.17.

grænsen mellem gerningsmand og politi, blev også fremsat under bet. 1023/1984, dog her som begrundelse for at reglerne for agentvirksomhed skulle underlægges materielle og processuelle betingelser. Øvrige ordførere udtrykte også bekymring vedrørende udvidelsen af agentreglerne, men i overvejende grad mødte lovforslaget opbakning, primært med henvisning til retsfølelsen. Det bemærkes endvidere, at lovændringen af 26. juni 2020 blev indført relativt kort tid efter lovforslagets fremførelse den 5. februar 2020.

Lovforslaget har uden tvivl haft en snert af symbolpolitik, men bærer også præg af et reelt ønske om at bekæmpe digitale krænkelser mod børn. Symbolværdien er derfor fremtrædende, men det lempede kriminalitetskrav sammenholdt med internetkravet har til formål at markere, at lovgiver ser med alvor på digitale krænkelser begået mod børn.

Lovændringen vil kunne indrømmes en vis funktionalitet, om end alene i sager som foregår uden krav om billedudveksling. Hvorvidt politiets mulighed for anvendelse af agenter kan siges at have en præventiv virkning over for mulige gerningsmænd i strfl. § 235-sager, er forhåbentligt en realitet, da ønsket om en præventiv effekt tillige fremgår af lovforslaget⁶⁹.

Sammenfattende konkluderes, at lovændringen alene delvis har karakter af at være symbollovgivning, da lovændringen af 26. juni 2020 til en vis grad ændrer den forhenværende retstilstand, idet politiet har fået nye beføjelser i efterforskningen af strfl. § 235-sager. Der kan dog stilles spørgsmål til, hvorvidt muligheden for politiets tilstedeværelse på åbne forum vil presse pædofile til at indgå i lukkede fællesskaber, hvor politiet typisk ikke har adgang.

Del 4: Agentvirksomhed i Norge

4.1 Indledende om sprogbrug

Det bemærkes indledningsvist, at udtrykket "provokasjon" både anvendes om den lovlige og ulovlige provokasjon. Paraplybegrebet anvendes såvel af Riksadvokaten som af Høyesteret. Øvrige betegnelser for provokasjon vil ikke blive anvendt, og det vil blive specificeret, hvorvidt der er tale om lovlig eller ulovlig provokasjon. Det bemærkes også, at begrebet "provokasjon" vil blive anvendt som synonym for tiltaleprovokasjon, medmindre andet er angivet.

4.2 De anvendte retskilder

EMRK er inkorporeret i norsk ret⁷⁰, og anses som en retskilde, der har betydning for fortolkningen af rammerne for anvendelse af provokasjon. Riksadvokaten har i rundskriv nr. 2/2018 angivet, at både retspraksis og indholdet af rundskrivene opfylder kravene fastsat af EMRK⁷¹. Grundet afhandlingens omfang vil EMRK ikke blive behandlet yderligere.

Det fremgår af grunnloven § 113⁷², at myndighedernes indgreb mod borgere kræver lovhjemmel (legalitetsprincippet). Provokasjon anvendes dog på ulovfæstet grundlag, og det fremgår af juridisk litteratur, at hjemlen til provokasjon findes i den almindelige handlefrihed efter straffeprosessloven (herefter "strpl.") §§ 224 og 226⁷³. I Rt. 1984 s. 1076 (s. 1079) udtalte Høyesterett dog, at provokasjon ikke kunne anses som værende et indgreb, der i medfør af

<https://www.ft.dk/samling/20191/lovforslag/L104/BEH1-65/forhandling.html>.

⁶⁹LFF 2020-02-05 nr. 104, pkt. 2.1.2.

⁷⁰Inkorporeringsloven, Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven) trådte i kraft den 21. maj 1999.

⁷¹Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 1, s. 2.

⁷²Kongeriket Norges Grunnlov, Lov av 17. mai 1814.

⁷³Øyen, Ø. (2022). Straffeprosess (3. utg.), kap. 11, pkt. 11.5.1. Fagbokforlaget.

legalitetsprincippet krævede lovhjemmel⁷⁴. Det bemærkes, at grænserne for provokasjon som udgangspunkt er brede, men at de er blevet indskrænket efterhånden som de materielle og processuelle vilkår er anvendt.

Grundet den manglende lovhjemmel skal fastlæggelsen af gældende ret vedrørende provokasjon søges belyst ved hjælp af øvrige (rets)kilder. Rammerne for provokasjon er udviklet gennem retspraksis fra Høyesterett samt retningslinjer udstedt af Riksadvokaten⁷⁵, der dermed fastsætter de gældende retningslinjer for politi- og påtalemyndighedens anvendelse af provokasjon. Ud over dette anvendes betænkninger fra nedsatte udvalg.

Den manglende lovhjemmel gør, at Høyesteretts afgørelser anses som værende en central retskilde. Høyesterett udtalte i Rt. 1984 s. 1076 (s. 1079), at der foreligger grænser for provokasjon trods manglende lovhjemmel. Det udledes af dommen, at de almindelige retsprinsipper, der er bindende for Høyesterett, kan begrænse brugen af provokasjon, da principperne anvendes ved brugen, fortolkningen og fastlæggelsen af et retligt problem.

Riksadvokatens rundskriv anses endvidere som en væsentlig kilde, der er af vejledende og retningsgivende karakter. Det fremgår af rundskriv nr. 2/2018, at rundskrivets formål er at “fastsætte en nærmere regulering av metodebruken i påvente av en mulig lovfesting”, se del I, s. 1. Da Riksadvokaten er den øverste leder af påtalemyndigheden, jf. bl.a. strpl. §§ 55 a og 225, er rundskrivene cirkulære, og er alene bindende for Riksadvokatens underordnede. Både Riksadvokaten og Høyesterett har desuden angivet, at rundskrivene må prøves mod de almindelige (strafferetlige) principper⁷⁶. Høyesterett har også angivet, at det er rimeligt og naturligt, at Riksadvokaten – grundet den manglende regulering – har vurderet det nødvendigt at udforme retningslinjer til sine underordnede⁷⁷.

Rundskrivene er således også en begrænsning af politiets mulighed for anvendelse af provokasjon. Det første rundskriv vedrørende provokasjon blev udstedt i 1980 under titlen Riksadvokatens 8 punkter, og var en instruks for hvornår provokasjon kunne benyttes i narkotikasager⁷⁸. Der er efterfølgende blevet åbnet op for anvendelse af provokasjon i andre sagskategorier⁷⁹. Da Høyesterett i deres afgørelser har henvist til og anvendt rundskrivene, har rundskrivene også haft betydning for retsudviklingen.

Som led i de tidligere fremsatte lovforslag om regulering af provokasjon er der blevet udarbejdet betænkninger. NOU'erne er udarbejdet af forskellige udvalg, der har forsøgt at afklare forskellige problemstillinger vedrørende provokasjon. Der er tale om Metodeudvalget (NOU 1997:15 Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet, Del II, herefter ”NOU 1997:15”), Polititvalget (NOU 2004:6 Mellom effektivitet og personvern, Politimetoder i

⁷⁴Handlefriheden som retsgrundlag var et tema i HR-2020-2137-A. Dissensen omhandlede, hvorvidt legalitetsprincippet i grunnloven § 113 medfører, at hjemmel i lov er nødvendigt, se pkt. 35-43 og pkt. 98-120.

⁷⁵NOU 2016:24, pkt. 14.10.7, s. 345.

⁷⁶Rt. 1984 s. 1076 (s. 1081) og rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 1, s. 2.

⁷⁷Rt. 1984 s. 1076 (s. 1081).

⁷⁸Rundskrivets punkter er gengivet i NOU 1997:15 s. 122f.

⁷⁹Det fremgår af rundskriv nr. 2/2000 af 26. april 2000, at såfremt kriminaliteten bedømmes som værende samfundsskadelig, bør provokasjon kunne anvendes i sager om f.eks. alvorlig berigelseskriminalitet eller udbredelse af seksuelt overgrebsmateriale med børn, se rundskrivets s. 4f. Øvrige udvidelser af anvendelsesområdet fremgik af Riksadvokatens midlertidige retningslinjer af 2. oktober 1998 for infiltrasjon og provokasjonsliknende tiltak på internett. Det bemærkes, at rundskriv nr. 2/2018 erstatter de to førnævnte rundskriv, se Riksadvokatens brev af 7. november 2018, ref.nr. 2018/01467-001 KES/ggr 635, men muligheden for anvendelse af provokasjon i samfundsskadeligt sager står ved magt, se rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.2, s. 4.

forebyggende øyemed, herefter ”NOU 2004:6”) og Straffeprosessutvalget (NOU 2016:24 Ny straffeprosesslov, herefter ”NOU 2016:24”). Forarbejdere er et udtryk for lovgivningsmagts tanker og holdninger, og kan anvendes til fastlæggelsen af den gældende retstilstand. I dette tilfælde er NOU’erne ikke et udtryk for lovgivningsmagts holdninger, da lovforslagene ikke blev indført. Da udvalgene blev nedsat ved kongelig resolution, må det dog kunne lægges til grund, at NOU’erne alligevel kan anvendes som et fortolkningsredskab og/eller lovforarbejder, om end med svækket kildeværdi. Indholdet i NOU 2004:6 og NOU 2016:24 stemmer i det store hele overens, og der vil derfor løbende blive henvist til dem begge.

Juridisk litteratur vil blive anvendt trods den manglende status som retskilde. Nærværende afhandling vil primært benytte sig af artiklen ”Provokasjon som politimetode” af Roald Hopsnes for Jussens Venner nr. 2/2003 (herefter ”Hopsnes’ artikel”), da både NOU’er og rundskrivene henviser dertil. Det bemærkes endvidere, at Hopsnes var sekretær for politimetodeutvalget under udfærdigelsen af NOU 2004:6⁸⁰.

4.3 Kritik af manglende regulering

Den manglende regulering af provokasjon har gennem tiden været kritiseret. Flertallet i Politikutvalget (NOU 2004:6) anså provokasjon som værende en betænkelig metode, der burde være underlagt krav om bl.a. lovhjemmel grundet politiets påvirkning af kriminelle handlinger⁸¹. Samme synspunkt blev fremsat i bet. 1023/1984 som begrundelse for lovreguleringen af agentreglerne⁸².

Lovreguleringen var igen et tema for Straffeprosessutvalget. Udvalget havde til formål at udarbejde et lovudkast til bestemmelser om metoder, der blev benyttet på ulovbestemt grundlag⁸³. Straffeprosessutvalget konkluderede, at ”det er hensigtsmessig å lovfeste de sentrale vilkår som er utviklet i praksis”⁸⁴, altså retspraksis fra domstolene samt retningslinjer fra Riksadvokaten. Lovforslaget blev ikke vedtaget.

Den manglende regulering blev begrundet med, at en lovregulering rent teknisk ville være vanskelig at udforme⁸⁵. En anden forklaring for den manglende regulering kan endvidere være, at Politimetodeutvalget anså provokasjon som værende en kriminalitetsforebyggende metode⁸⁶. Herved kan der argumenteres for, at der ikke foreligger de samme hensyn til regulering, da hensynet til borgernes og samfundets sikkerhed vægtes højere.

Ikke kun NOU’erne har fremsat kritik. En artikel for Kritisk Juss har også problematiseret den manglende regulering. Det fremgår af artiklen, at da retspraksis og rundskrivene sætter relativt klare rammer for brugen af provokation, bør de lovtekniske udfordringer være langt mindre end tidligere⁸⁷. Trods den regelmæssige kritik, er provokasjon stadig ulovreguleret.

⁸⁰Juridika. (ingen dato) Om Roald Hopsnes. <https://juridika.no/forfattere/roald-hopsnes>.

⁸¹NOU 2004:6, pkt. 10.2.1, s. 175.

⁸²Se del 2, pkt. 2.2.

⁸³NOU 2016:24, pkt. 14.10.1, s. 344.

⁸⁴Ibid., pkt. 14.10.7, s. 345.

⁸⁵Se f.eks. NOU 2004:6, pkt. 10.2.1, s. 175, og daværende riksadvokat Dorenfelts artikel ”Kan ekstraordinære etterforskningsmetoder aksepteres i visse saker?”, Lov og Rett (1978), hvori han angav, at ”En bestemmelse om hvor grensen går for den tillatte provokasjon vil bli meget vanskelig å formulere.” Der blev tillige skelet til de danske problemer præ 2003-lovændringen, se del 2, pkt. 2.1.

⁸⁶NOU 2004:6, pkt. 7.5.2.1, s. 83.

⁸⁷Johansen, I. V. (2013). ”Lovfesting av politiprovokasjon – er det viktig og riktig?”. Kritisk Juss, 2013(39), s. 229-233 (s. 233).

4.4 Den strafferetlige teori

Som i dansk ret er provokasjon en særlig efterforskningsmetode, hvor politi- og påtalemyndigheden unnlader at standse en igangværende eller fremtidig straffbar handling, som de har kendskab til, og i stedet søger at påvirke hændelsesforløbet for at fremskaffe yderligere informationer om den straffbare handling⁸⁸. Det fremgår tillige af Hopsnes' artikel, at hovedbegrundelsen for at tillade provokasjon er hensynet til effektiv bekæmpelse af kriminalitet og dens skadevirkninger⁸⁹, hvilket både omfatter det kriminalitetsbekæmpende og forebyggende hensyn. At provokasjon kan have et forebyggende formål ses i Rt. 1998 s. 407, der omhandlede forsøg på hæleri af maleriet "Skrik" af Edvard Munch fra Nasjonalgalleriet i 1994. Høyesterett udtalte, at politiet "hadde som overordnet og prisverdig mål å bringe maleriet i uskadet stand tilbake til Nasjonalgalleriet"⁹⁰. Målet var altså at forhindre yderligere kriminalitet (salg eller ødelæggelse af maleriet).

4.4.1 Kendetegn for provokasjon

I Norge er provokasjon overordnet set underlagt tre kendetegn, som kan udledes af nedenstående citater fra hhv. rundskriv nr. 2/2018 og NOU 2004:6:

"Provokasjon foreligger når politiet gjennom direkte kontakt med enkeltpersoner eller på annen måte påvirker straffbare handlinger som andre foretar, for derigjennom å skaffe seg ytterligere informasjon om slik virksomhet."⁹¹

"Provokasjon kjennetegnes ved at politiet selv eller en som opptrer på politiets vegne, tar kontakt med en person og utnytter en villfarelse hos ham til å blande seg styrende inn i et hendelsesforløp som fører til en straffbar handling eller til en mer straffverdig handling."⁹²

Det første kendetegn er, at politiet har direkte kontakt med den mistænkte. Politiet kan dog også skabe kontakt ved på anden måde at påvirke den straffbare handling. Der foreligger derfor ikke krav om (direkte) fysisk kontakt mellem politiet og den mistænkte, og kontakt ved brug af en tredjemand er derfor omfattet. Det andet kendetegn er, at politiets aktion er hemmelig for den mistænkte, hvilket skaber og udnytter en vildfarelse. Det tredje kendetegn omhandler påvirkningen, altså at den mistænkte gennem (in)direkte kontakt bliver påvirket.

4.5 Provokasjonsformer og den personelle afgrænsning

I dansk ret er det afgørende, hvorvidt agentens ageren er omfattet af rpl. §§ 754 a-e. I norsk ret er det afgørende, hvad formålet med provokasjonen er. De forskellige former vil kort blive gennemgået nedenfor.

I norsk ret sondres der mellem tiltaleprovokasjon, bevisprovokasjon og avvergende provokasjon⁹³. Der findes endvidere salgsprovokasjon, men Riksadvokaten anvender ikke begrebet i sine rundskriv. Det ses dog anvendt i NOU 2004:6 og Hopsnes' artikel. Grundet den manglende relation til afhandlingens emne, vil saglsprovokasjon ikke blive gennemgået. Salgsprovokasjon anvendes om politiets køb af (mindre mængder) narkotika, og kan alene med besvær sammenlignes med f.eks. cyberagenter, da kravet om passivitet ved salgsprovokasjon ikke stemmer overens med cyberagentens natur, der af natur har en opsøgende rolle.

⁸⁸Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.2, s. 4.

⁸⁹Hopsnes' artikel, pkt. 2, s. 67.

⁹⁰Rt. 1998 s. 407 (s. 409).

⁹¹Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2018, pkt. II, s. 2.

⁹²NOU 2004:6, pkt. 7.5.2.1, s. 83.

⁹³Ibid., pkt. 7.5.2.1, s. 84.

Ved *tiltaleprovokasjon* er målet at politiet rejser tiltale for det, som provokasjonen angår. Provokasjonen iværksættes derfor *inden* fuldbyrdelsen af den strafbare handling, og anses som en opsøgende efterforskningsmetode⁹⁴. Denne provokasjonsform er umiddelbart den mest anvendte⁹⁵, og er den metode, der har de største ligheder til den danske agentvirksomhed, idet formålet med agentvirksomhed er at skaffe beviser mod en mistænkt, hvorpå der kan rejses tiltale. Den danske agentvirksomhed kan tillige alene vedrøre fremadrettet kriminalitet.

Ved *bevisprovokasjon* er målet at skaffe beviser for, at den strafbare handling *er* begået, typisk ved at provokere objektet⁹⁶. Dette betyder, at provokasjonen iværksættes på et tidspunkt, hvor den strafbare handling *allerede* er fuldbyrdet. Dette ville ikke være muligt i dansk ret, da agentvirksomhed ikke kan ske bagudrettet⁹⁷. Dette er derfor lig infiltration.

Ved *avvergende provokasjon* er målet at politiet søger at forhindre, at kriminalitet bliver begået. Provokasjonen iværksættes derfor *forud* for, at den strafbare handling bliver iværksat⁹⁸.

Vedrørende den personelle afgrænsning bemærkes det, at både polititjenestemænd og civile personer kan – inden for forskellige rammer – udføre agentvirksomhed⁹⁹.

4.6 Kort om den nedre grænse

Norsk ret opererer også med en nedre grænse for provokasjon. Politimetodeutvalget har angivet, at provokasjon må holdes adskilt fra infiltrasjon samt det, der kan betegnes “passive metoder”¹⁰⁰.

4.6.1 Infiltrasjon

Infiltrasjon er kendetegnet ved, at en infiltrator prøver at skaffe oplysninger til politiet uden at påvirke hændelsesforløbet¹⁰¹. Infiltrasjon kræver endvidere ikke godkendelse fra statsadvokaten¹⁰². Ved infiltrasjon er det også et krav, at objektet er i vildfarelse vedrørende infiltratorens identitet og hensigter¹⁰³, men modsat provokasjon bør infiltratoren forholde sig passiv. Infiltrasjon kan have flere formål, f.eks. at forebygge eller afværge handlinger eller skaffe politiet kontrol over stjålne genstande¹⁰⁴. Der er tydelige ligheder mellem den norske og danske infiltration, da der i norsk ret tillige er krav om passivitet fra infiltratorens side og ligesom dansk ret er grænserne mellem norsk infiltrasjon og provokasjon flydende¹⁰⁵.

⁹⁴Ibid., pkt. 7.5.2.1, s. 84.

⁹⁵Hopsnes’ artikel, pkt. 2, s. 68.

⁹⁶NOU 2004:6, pkt. 7.5.2.1, s. 84.

⁹⁷Se Louise Borglit sagen, hvor byretten (SS-13311/2022-GLO) lagde til grund, at bagudrettet efterforskning er infiltration. Dette blev ikke tilsidesat af landsretten (SS-1893/2023-OLR) eller Højesteret (SS-106/2023-HJR).

⁹⁸Ibid., pkt. 7.5.3, s. 88.

⁹⁹Hopsnes’ artikel, pkt. 4.4, s. 89ff.

¹⁰⁰NOU 2004:6, pkt. 7.5.2.1, s. 84.

¹⁰¹Rundskriv nr. 2/2018, del IV, pkt. 1, s. 6.

¹⁰²Modsat provokasjon. Det fremgår af rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 3, s. 5, at kompetencen er hos statsadvokaten efter anmodning fra politidirektøren. I Danmark har retten kompetencen ifm. godkendelse af agentvirksomhed, jf. rpl. § 754 c.

¹⁰³NOU 2004:6, pkt. 7.5.2.1, s. 84.

¹⁰⁴Rundskriv nr. 2/2018, del I, s. 1.

¹⁰⁵Ibid., del II, s. 2.

4.6.2 Lokkeduetilfeller

Lokkeduetilfeller er kendetegnet ved, at "politiet optrer på en måde som øker fristelsen for å begå en straffbar handling", dog uden at politiet tager kontakt eller (direkte) påvirker gerningsmandens subjektive tilregnelser¹⁰⁶, hvilket også er tilfældet i dansk ret. Ved lokkeduetilfeller opstiller politiet en situation, for derefter at udnytte den vildfarelse, som situationen har skabt. Det afgørende er således gerningsmandens selvstændige vilje til at begå den strafbare handling.

Det norske synspunkt er eksemplificeret i Hopsnes' artikel, hvoraf det fremgår, at såfremt politiet opretter en hjemmeside, der ligner en hjemmeside indeholdende seksuelt overgrebsmateriale med børn, og en person *af egen drift* prøver at tilgå hjemmesiden, vil der foreligge lokkeduetilfeller, da påvirkningen er passiv. Såfremt politiet sender mails indeholdende links til hjemmesiden til potentielle gerningsmænd, vil der foreligge provokasjon, da påvirkningen ikke længere er passiv¹⁰⁷. I dansk ret ville også førstnævnte eksempel anses som værende omfattet af agentreglerne ("skurke"-rollen), men da agentreglerne stiller krav om en igangværende kriminel handling, jf. rpl § 754 a, stk. 1, ville denne situation i dansk ret blive anset som værende ulovlig agentvirksomhed.

4.7 Vilkår for anvendelse af provokasjon

Vilkårene for anvendelse af provokasjon er fastlagt ud fra Riksadvokatens rundskriv og afgørelser fra Høyesterett. Som nævnt tidligere indeholder Riksadvokatens rundskriv af 1980 de 8 punkter vedrørende anvendelse af provokasjon i narkotikasager. Høyesteretts afgørelse i Rt. 1984 s. 1076 anses endvidere som værende den grundlæggende afgørelse om provokasjon, og dommen har været med til at forme den efterfølgende retspraksis¹⁰⁸. Det fremgår af dommens s. 1080 samt Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2018, at der – ligesom i dansk ret – stilles krav om opfyldelse af såvel materielle som processuelle betingelser. Riksadvokaten har angivet, at vilkårenes formål er at fremme retssikkerheden og sørge for, at processen er tillidsvækkende og at provokasjonen ikke er uforholdsmæssigt indgribende¹⁰⁹.

Kravene kan med udgangspunkt i førnævnte rundskriv angives som værende 1) grundvilkåret om, at politiet ikke må fremkalde en strafbar handling, som ellers ikke ville være begået (provokationsforbuddet), 2) tillægsvilkårene om alvorlig kriminalitet, mistanke om et strafbart forhold, subsidiaritet, forholdsmæssighed og overholdelse af processuelle grundprincipper og 3) tillægsvilkårene om udførelse, beslutningsprocessen og kontrol. Vilkårene er forskellige alt efter hvilken form, der søges anvendt¹¹⁰. Nedenstående fremstilling vil alene beskæftige sig med grundvilkåret samt tillægsvilkårene om alvorlig kriminalitet og mistanke om et strafbart forhold fsva. tiltaleprovokasjon.

4.7.1 Grundvilkåret

Det materielle grundvilkår fastslår, at politiet ikke må fremkalde en strafbar handling, som ellers ikke ville være begået¹¹¹, og minder derfor om provokationsforbuddet udviklet gennem EMD-praksis¹¹² fremfor det danske forbud fastlagt i rpl § 754 b, stk. 1.

¹⁰⁶NOU 2004:6, pkt. 7.5.2.1, s. 84.

¹⁰⁷Hopsnes' artikel, pkt. 4.2.2.3, s. 83.

¹⁰⁸NOU 2004:6, pkt. 7.5.2.5.1, s. 86.

¹⁰⁹Rundskriv nr. 2/2018, del III, s. 2.

¹¹⁰Se f.eks. NOU 2004:6, pkt. 7.5.2.5.1 (tiltaleprovokasjon), pkt. 7.5.3 (avvergende provokasjon) og pkt. 7.5.4 (bevisprovokasjon).

¹¹¹Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.1, s. 2.

¹¹²Teixara de Castro-sagen, der anses som værende den grundlæggende EMD-dom vedrørende agentvirksomhed, blev afsagt i 1997. Norges grundlæggende dom blev afsagt i 1984 (Rt. 1984 s. 1076).

Som eksempel på norsk retspraksis kan der henvises til Rt. 1984 s. 1076, som omhandlede import af amfetamin til Norge. Politiet havde pågrebet en person for køb af narkotika. Personen blev fængslet, og politiet overtog personens kommunikation med den udenlandske leverandør, og der blev aftalt levering til Norge. Politiet foretog anholdelser efter leveringen. Høyesterett udtalte vedrørende politiets indblanding, at "(...) det ikke kan aksepteres at politiet fremkaller en straffbar handling som ellers ikke ville ha blitt begått"¹¹³. Retten fandt dog, at politiet ikke havde overtrådt grundvilkåret, da objektive beviser talte for, at de tiltalte C og D havde kriminelle hensigter¹¹⁴.

Det er politi- og påtalemyndigheden, der har bevisbyrden for at provokationsforbuddet ikke er overtrådt. Hvis bevisbyrden ikke er løftet, vil der foreligge ulovlig provokasjon. Hvis der er rejst tiltale, må personen frifindes¹¹⁵. Dette var udfaldet i Rt. 1998 s. 407.

Det norske forbud kan ligesom forbuddet fastsat af EMD muligvis medføre juridiske problemer grundet den hypotetiske vurdering, der skal foretages. I Rt. 1998 s. 407¹¹⁶ afprøvede Høyesterett grundvilkåret ved at tænke politiets aktion væk, og stille spørgsmålet: hvad havde gerningsmanden gjort, hvis politiet ikke havde været indblandet? Modsat lagmannsretten kom Høyesteretts flertal frem til at provokationsforbuddet var overtrådt. De angav, at "Om politiets aksjon tenkes borte, synes det helt uklart når og hvorledes en tilbakelevering mot en løsesum i tilfelle kunne vært gjennomført."¹¹⁷ Høyesterett lagde også til grund, at

"(...) måten etterforskningen ble gjennomført på, kan tenkes å ha hatt betydning for hvorvidt A ble styrket i sitt forsett på en slik måte at han overskred grensen for straffrie forberedelseshandlinger og også for muligheten for tilbaketreden fra forsøk."¹¹⁸

Det blev lagt til grund, at politiet havde taget initiativ til og styret den strafbare handling. I sagen "hjælp" politiet den tiltalte med at forsøge at begå hæleri ved bl.a. at finde (falske) købere. Da grundvilkåret var overtrådt, blev den tiltalte frifundet. Det kan dog argumenteres for, at gerningsmandens forsæt var forankret, og at politiets handlinger derfor egentlig ikke havde påvirket ham, da gerningsmanden var i besiddelse af maleriet og klar på at sælge det videre.

Sammenfattende konkluderes, at såfremt der foreligger det nødvendige årsagssammenhæng mellem udførelsen af det strafbare forhold og gerningsmandens forsæt, anses provokationsforbuddet som overholdt. Vedrørende årsagskravet bemærkes det, at politiets påvirkning ikke må være for fjernt og indirekte¹¹⁹.

Udgangspunktet ifølge Riksadvokaten er, at såfremt det er politiet der (in)direkte tager initiativ til den strafbare handling, er grundvilkåret overskredet¹²⁰. Det fremgår dog både af rundskrivet

¹¹³Rt. 1984 s. 1076 (s. 1080).

¹¹⁴Ibid. s. 1081.

¹¹⁵Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.1, s. 3.

¹¹⁶Dommen blev afsagt under dissens (3-2). Det er flertallets synsvinkel, der fremføres i nedenstående fremstilling.

¹¹⁷Rt. 1998 s. 407 (s. 410).

¹¹⁸Ibid. s. 412.

¹¹⁹I Rt. 1984 s. 1076 (s. 1083) udtalte Høyesterett, at politiets påvirkning havde været for fjern og indirekte til at kunne påvirke gerningsmændene. Se også Hopsnes' artikel, pkt. 5.2.3.2, s. 100ff. og i Rt. 2000 s. 1482 (s. 1486), fandt retten, at selv om politiets adfærd utvivlsomt var en årsag til, at den dømte (A) blev inddraget i sagen, havde politiets påvirkning alligevel været tilstrækkelig fjern og indirekte.

¹²⁰Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.1, s. 3.

og retspraksis, at politiet godt må foretage (visse) mindre ændringer af tid, sted og udførelse af den strafbare handling, se f.eks. Rt. 1984 s. 1076 (s. 1080) og Rt. 1998 s. 407 (s. 410). Denne ændringsmulighed ses også i dansk ret, jf. rpl. § 754 a, stk. 2, 1. led, hvoraf det fremgår, at politiet godt må påvirke sagen på uvæsentlige områder. De ændringer, som må foretages i norsk ret, beror på en helhedsvurdering af sagen, se f.eks. Rt. 2007 s. 268, der omhandlede levering af narkotika, hvor politiet både ændrede leveringstidspunktet, således at de fik mere tid til at efterforske sagen, og ændrede hændelsesforløbet ved at inddrage en tredjemand i sagen¹²¹. Det bemærkes dog, at indholdet af grundvilkåret generelt ikke er fastlagt fuldstændigt¹²².

4.7.2 *De materielle tillegsvilkår*

Hvert tillægsvilkår har sit formål, og konsekvensen af overskridelser beror på en helhedsvurdering. Nedenstående gennemgang vil tage udgangspunkt i rundskriv nr. 2/2018.

4.7.2.1 *Mistanken om alvorlig kriminalitet*

Dette vilkår kan sammenlignes med det danske kriminalitetskrav. Det blev fastlagt i Rt. 1984 s. 1076 (s. 1080), at provokasjon bør kunne accepteres ved alvorlige lovovertrædelser. Spørgsmålet er derfor, hvad en alvorlig lovovertrædelse er.

Det udledes af Riksadvokatens 8 punkter, at narkotikasager er omfattet. Der er senere åbnet op for anvendelse af provokasjon i øvrige sagskategorier¹²³. Det fremgår tillige af Rt. 1993 s. 473 (s. 474), der omhandlede pirattaxakørsel, at der ikke alene bør skeles til kriminalitetens strafferamme, men også til hvorvidt det har en samfundsmæssig betydning at bekæmpe den pågældende form for kriminalitet. I sagen fandt retten, at pirattaxakørsel ikke opfyldte kravet om "alvorlig kriminalitet".

Riksadvokaten har med henvisning til rundskrivet af 2000, angivet, at det ikke blev fundet hensigtsmæssigt at udstikke faste retningslinjer ift. hvad der kan betegnes som værende en "alvorlig samfunnsønde". Det er derfor domstolene, qua den manglende regulering, der står for afgrænsningen. Det fremgår dog af rundskrivet, at "Bedømmes kriminaliteten som et alvorlig samfunnsønde på grunn av dens omfang eller karakter, kan metoden benyttes, forutsatt at tillegsvilkårene er oppfylt."¹²⁴

Begrebet "alvorlig samfunnsønde" er dynamisk og præges af samfundet. Vilkåret om alvorlig kriminalitet henger tillige sammen med proportionalitets- og forholdsmæssighedskravet, således at jo mere samfundsskadeligt en strafbar handling er, desto mere kan politiet tillade sig, dog således at der skal være sammenheng mellom indgrebet og den formodede lovovertrædelse.

Det bemærkes, at det danske regelsæt for agentvirksomhed ikke på samme måde beskæftiger sig med, hvorvidt noget er en alvorlig kriminalitet. Det afgørende er, at kriminaliteten opfylder betingelserne fastsat i rpl. § 754 a, stk. 1, nr. 3. Som nævnt under del 3, pkt. 3.2 undergik rpl. en lovændring, hvor specifikke straffelovsbestemmelser, der ikke havde en strafferamme på 6

¹²¹A blev dømt, og ønskede at anke sagen til Høyesterett. Dette blev afvist ved kendelse, og det fremgår af pkt. 19, at "Det er likevel kunstig å se politiets rolle i saken som et sentralt element i det hendelsesforløp som brakte A inn i saken. Enhver forstyrrelse av det opprinnelige opplegg, kan føre til at nye aktører blir involvert; det kan ikke gjøre noen forskjell om en alternativ mottaker må involveres som følge av endret leveringssted og ikke som et resultat av endret leveringstidspunkt (...)."

¹²²Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.1, s. 3.

¹²³Se fodnote 79.

¹²⁴Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.2, s. 4.

år eller derover, blev indsat. Begrundelsen var, at de indsatte bestemmelser var samfundsskadelige. Herved er der alligevel en lighed til den norske model.

Begge modeller har fordele og ulemper. En fordel for den danske model er, at politiet sjældent vil være i tvivl om, hvorvidt anvendelsen af agentvirksomhed kan iværksættes i en konkret sag. Tvivlen vil typisk alene angå, hvorvidt provokationsforbuddet er overtrådt. I den norske model er der en chance for, at domstolene vil underkende anvendelsen af provokasjonen med henvisning til, at kriminaliteten ikke er tilstrækkelig samfundsskadelig, og politiet kan derfor ikke altid vide sig sikre. På den anden side kan politiet afprøve metoden på forskellige kriminalitetsformer, som de selv mener er en "alvorlig samfunnssonde".

4.7.2.2 *Mistanken om et straffbart forhold*

Dette vilkår kan sammenlignes med det danske mistankekrav.

Det fremgår af strpl. § 224, at såfremt der foreligger "rimelig grunn", kan politiet iværksætte efterforskning. Det fremgår dog af Riksadvokatens 8 punkter, at der skal foreligge "sterk mistanke", og at "skjellig grunn" til mistanke ikke er tilstrækkeligt¹²⁵. Høyesterett tilsluttede sig dette synspunkt i Rt. 1984 s. 1076 (s. 1081) og Rt. 1998 s. 407 (s. 411). Det fremgår dog af Rt. 2011 s. 1455 pkt. 35, der omhandlede privatprovokasjon i en sag om grooming og besiddelse af seksuelt overgrebsmateriale med børn, at anvendelsen af provokasjon afhang af forholdets alvor og graden af mistanke, samt at der var tilknyttet et proportionalitetskrav. Herved kan det udledes, at mistankekravet kan variere ud fra en konkret vurdering af sagens omstændigheder. Høyesterett lagde på intet tidspunkt til grund, at der forelå et krav om "sterk mistanke".

Riksadvokaten har angivet, at mistankekravet normalt vil forstås som et krav om "skjellig grunn" samt at graden af mistanke i øvrigt vil indgå i en forholdsmæssighedsvurdering¹²⁶, hvilket minder om Høyesteretts udtalelse i Rt. 2011 s. 1455.

Mens Politimetodeutvalget foreslog mistankekravet "mest sannsynlig"¹²⁷, foreslog Straffeprosessutvalget mistankekravet "skjellig grunn"¹²⁸, om end dette mistankekravet vedrører tvangsindgreb. Straffeprosessutvalget har ikke angivet noget mistankekrav for provokasjon, hvorfor der skeles til tvangsindgrebene. Begge forslag til styrken af mistankekravet involverer et krav om sandsynlighedsovervægt.

Det vurderes, at kravet "skjellig grunn" kan sammenlignes med det danske "begrundet mistanke". Kravets styrke betyder, at ikke enhver løs formodning kan begrunde indgrebet, men samtidig er mistankekravet ikke så højt, at politiet er afskåret fra at anvende efterforskningsmetoden. Ved et højt mistankekrav er der dog den fordel, at politiet har sværere ved at overskride provokationsforbuddet, da gerningsmandens forsæt og adfærd må anses som forankret. Modsat gør sig gældende ved et lavere mistankekrav.

4.8 *Provokasjon som led i den digitale efterforskning af overgreb mod børn*

Det fremgår af Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2019 af 22. februar 2019, at grov integritetskrænkende kriminalitet, såsom seksualforbrydelser, udgør et alvorligt samfunds- og

¹²⁵For opfyldelse "skjellig grunn" kræves der en sandsynlighedsovervægt, se Store Norske Leksikon.

¹²⁶Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.2, s. 4.

¹²⁷NOU 2004:6, § 8-12 (provokasjon), s. 247. For opfyldelse af "mest sannsynlig" kræves det, at personens forsæt er uafhængigt af politiets bidrag samt at der foreligger en sandsynlighedsovervægt for forsættet.

¹²⁸NOU 2016:24, § 14-1 (tvangsindgreb), s. 46.

folkesundhedsproblem, og at misbrug og overgreb mod børn begået over internettet skal prioriteres¹²⁹. Førnævnte internetrelaterede overgreb mod børn er tillige et fokusområde for 2024¹³⁰.

I stedet for at videreføre den forhenværende regulering for provokasjon på internettet, valgte Riksadvokaten at udarbejde nye retningslinjer, se Riksadvokatens brev af 7. november 2018¹³¹. Ifølge Riksadvokaten bør politiets efterforskningsmuligheder på og uden for internettet være de samme. Dette begrundes med, at der foreligger et betydeligt samspil mellem den fysiske og digitale verden, også når der omhandler kriminalitet¹³².

For så vidt angår seksualforbrydelser mod børn fremgår det af rundskriv nr. 2/2018, at politiet - selvom initiativet til den strafbare handling hidrører fra andre - som hovedregel ikke må

“påvirke det videre hendelsesforløbet ved å tilby eller gjøre tilgjengelig ulovlig materiale som innebærer en fortsatt integritetskrenkelse av en identifiserbar tredjeperson, som for eksempel fremstillinger av seksuelle overgrep mot barn.”¹³³

Det fremgår endvidere af rundskrivet, at politiet i *særlige* situationer godt må tilbyde og/eller gøre sådant materiale tilgængeligt. Denne åbning adskiller sig markant fra dansk ret, hvor der er et absolut forbud mod politiets deling af sådant materiale, se del 3, pkt. 3.3.

Muligheden for deling af sådant materiale åbner op for primært to spørgsmål; 1) hvornår foreligger der en sådan særlig situation og 2) har politiet en øget mulighed for deling, såfremt barnet ikke er identificerbart?

4.8.1 Indledende

Nedenstående fremstilling vil tage udgangspunkt i professor Lasse Lund Madsens eksempel 2. Eksemplet er angivet således: *Cyberagenten optræder som voksen med pædofile interesser med henblik på at infiltrere pædofile chatfora*¹³⁴.

Den norske definition af overgrebsmateriel med børn er i det store hele lig den danske. Norsk straffelov § 311¹³⁵ vedrører "Fremstilling av seksuelle overgrep mot barn eller fremstilling som seksualiserer barn", hvor litra b og c hhv. vedrører udbredelse og besiddelse af seksuelt overgrebsmateriale med børn. Bestemmelsen er i det store hele en videreføring af den forhenværende straffelov § 204 a. I lovforslaget til straffelov § 311¹³⁶, blev der ikke udformet en definition på førnævnte materiale, men det fremgår af den forhenværende straffelov § 204, 2. led, 2. pkt., at

"Med barnepornografi menes kjønslige skildringer i rørlige og urørlige bilder hvor det gjøres bruk av barn, noen som må regnes som barn eller noen som er fremstilt som barn".

¹²⁹Rundskriv nr. 1/2019, del IV, pkt. 1, s. 3 og del V, pkt. 1, s. 7.

¹³⁰Rundskriv nr. 1/2024 af 30 januar 2024, del III, pkt. 2, s. 8.

¹³¹Riksadvokatens brev af 7. november 2018, ref.nr. 2018/01467-001 KES/ggr 635

<https://www.riksadvokaten.no/document/nytt-rundskriv-om-infiltrasjon-og-provokasjon/>.

¹³²Rundskriv nr. 2/2018, del I, s. 1.

¹³³Ibid., del III, pkt. 2.1, s. 3.

¹³⁴Madsen, L. L. i U.2017B.95: "Agentvirksomhed online – efterforskning i IT-relaterede sager om misbrug af børn" s. 96.

¹³⁵Lov af 20. mai 2005 nr. 28 om Lov om straff (straffeloven).

¹³⁶Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28.

Ved "barn" menes personer under 18 år, og det er uden betydning, om billedet er ægte eller fiktivt eller hvorvidt billedet på anden måde er manipuleret¹³⁷. Da den nye bestemmelse er en videreførelse af gældende ret¹³⁸, antages det, at ovenstående definition står ved magt.

4.8.1.1 Nærmere om grund- og tillægsvilkårene

Det bemærkes indledningsvist, at det ikke har været muligt at finde relevant retspraksis, hvor (tiltale)provokasjon er anvendt som led i opklaring af sager om besiddelse og udbredelse af seksuelt overgrebsmateriale med børn. Spørgsmålet vil derfor søges besvaret ved anvendelse af anden agentpraksis samt tolkning af grundvilkåret og udvalgte tillægsvilkår¹³⁹.

4.8.1.1.1 Politiet efterspørger overgrebsmateriale

Grundvilkåret indeholder et krav om årsagssammenhæng og et krav om, at gerningsmanden – uden politiets indblanding – ville have begået den strafbare handling. Såfremt politiet efterspørger overgrebsmateriale, vil bevisprovokasjon – og ikke tiltaleprovokasjon – være relevant, idet formålet ved bevisprovokasjon er at skaffe bevis for at en lovovertrædelse *har* fundet sted, hér besiddelse af seksuelt overgrebsmateriale.

Ved bevisprovokasjon er det et absolut grundvilkår, at politiets påvirkning af sagens personer ikke fører til en *fuldførelse* af en strafbare handling, som ellers ikke ville være begået, se HR-2020-02137-A, pkt. 34, der omhandler overtrædelse af bl.a. straffelov § 311, 1. led. I sagen blev politiet gjort opmærksom på den mistænkte (A) pædofile handlinger. Grundet chatudskrifter forelå der en tilstrækkelig mistanke mod A, der blev anholdt, og materialet blev beslaglagt. Politiet fandt frem til As internetidentiteter, og overtog kontakten til de udenlandske personer, af hvem A havde bestilt overgreb mod børn. Politiet efterspurgte fremsendelsen af tidligere chatlogs som bevis på bestillingerne. Politiet efterspurgte også hvilke ydelser, overgrebsmændene tilbød. Overgrebsmændene vidste ikke, at de kommunikerede med politiet. Det lykkedes politiet at få fremsendt tidligere chatlogs, samt få oplyst hvilke ydelser, der blev tilbudt, hvorefter politiet afbrød kontakten. Da politiet afbrød kontakten, blev det af retten lagt til grund, at der ikke blev begået kriminalitet, som ikke ellers ville være begået¹⁴⁰. Retten lagde endvidere til grund, at forbuddet mod selvinkriminering ej var overtrådt¹⁴¹. Der forelå således ikke ulovlig bevisprovokasjon, da grundvilkåret og øvrige tillægsvilkår, herunder kravet om alvorlig kriminalitet og kravet om et strafbart forhold, var overholdt.

Såfremt alene et tillægsvilkår ikke var blevet overholdt, f.eks. mistanken om et strafbart forhold, var bevisprovokasjonen blevet erklæret ulovlig, forudsat en helhedsvurdering talte for det. Manglende opfyldelse af mistankekravet må i sagens natur anses som en grov mangel. Hvis et tillægsvilkår klart ikke er opfyldt, vil frifindelse være nærliggende¹⁴².

Sammenfattende konkluderes, at såfremt politiet kan bevise, at der foreligger den fornødne mistanke om, at en person allerede er i besiddelse af seksuelt overgrebsmateriale med børn, og at denne (eventuelt) videredistribuerer materialet, vil politiet have mulighed for at anvende

¹³⁷Ot.prp. nr. 45 (2002-2003), Om lov om ændring i menneskerettsloven mv., s. 60.

¹³⁸Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), s. 447.

¹³⁹Alene HR-2020-02137-A ses at vedrøre provokasjon ifm. en sag om straffelov § 311. Sagen omhandler dog bevisprovokasjon, som ikke er gennemgået i denne afhandling. Det antages dog, at nedenstående fremstilling er tilstrækkelig fyldestgørende.

¹⁴⁰Dommens pkt. 26-29.

¹⁴¹Overholdelse af de strafferetlige grundprincipper er et tillægsvilkår for lovlig provokasjon.

¹⁴²Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 2.1, s. 4.

(bevis)provokasjon som led i efterforskningen. Ovennævnte fremstilling vil ej heller stride imod Riksadvokatens rundskriv, da politiet i ovenstående tilfælde hverken "(...) tilby eller gjøre tilgjengelig ulovlig materiale (...)".

4.8.1.1.2 Politiet tilbyder overgrebsmateriale

Situationen oppstilles således; politiet har fått kendskab til et lukket chatforum, hvor pædofile udveksler seksuelt overgrebsmateriale med børn. Problemet er, at man for at blive medlem af gruppen skal fremsende sådant materiale. Såfremt politiet med sikkerhed ved, at gruppen anvendes til pædofile formål, der opfylder gerningsindholdet i straffelov § 311, er grundvilkåret om ikke at fremprovokere ny kriminalitet opfyldt, da gerningsmanden (f.eks. administrator) allerede har det fornødne forsæt, da han 1) er administrator for en pædofili-gruppe (forsæt) og 2) efterspørger overgrebsmateriale (tager initiativ). Tillægsvilkårene om mistanken om alvorlig kriminalitet og mistanken om et strafbart forhold kan endvidere anses som opfyldt.

Problemet er, at politiet i ovenstående tilfælde skal "(...) tilby eller gjøre tilgjengelig ulovlig materiale (...)", hvilket, selv hvis initiativet hidrører fra en anden end politiet, som den klare hovedregel ikke må ske¹⁴³. Der skal derfor foretages en konkret vurdering for at finde frem til, hvorvidt den pågældende sag er af en sådan særlig karakter, at det retfærdiggjør, at politiet deler overgrebsmateriale med børn.

Den naturlige forståelse af "særlig situation" indebærer, at der er tale om en situation, som afviger fra det sædvanlige, hvorfor mindre grove straffelov § 311-sager ikke ville være omfattet. Der vil være krav om, at sagen er af grovere karakter, f.eks. som i U 2017.2531 H. Omfanget af forurettede, antallet af mistænkte, karakteren af overgrebene samt et internationalt aspekt kan tale for, at politiet må gøre brug af særlige metoder. Forholdsmæssigheds- og proportionalitetsgrundsætningen vil derfor spille ind.

Selv om politiet i nogle tilfælde *kan* tillades at dele overgrebsmateriale, foreligger der et spørsmål om, hvorvidt politiet *bør* gøre det. Selvom Reinert Ottensen, der i 2018 var leder af retts- og påtaleenheten i Kripos (den norske pendant til NSK), mente, at udvekslingsmuligheden ville være en styrke i særligt krævende efterforskninger¹⁴⁴, kan der stilles spørsmålsteget ved, om ikke politiets integritet svækkes af, at de objektivt medvirker til en så grov forbrydelse og krænkelse af børn. Der bør huskes på, at provokasjon af forarbejderne er blevet kaldt betænkelig grundet den manglende lovregulering. Betænkeligheden bliver ikke mindre af, at politiet på ureguleret grundlag medvirker til en fortsat krænkelse af børn alene for at straffe en (pædofil) gerningsmand. At sådant materiale vanskelig efterfølgende kan fjernes fra internettet, taler endvidere imod adgangen til at dele overgrebsmateriale. Advokat Marius Dietrichson, der i 2018 var leder af Forsvarergruppen i Advokatforeningen, stillede sig kritisk over for politiets nyeste beføjelser, idet det ifølge ham var urovækkende, at politiet straffrit kunne dele overgrebsmateriale, da spredning af sådant materiale er uigenkaldeligt¹⁴⁵. Heraf udledes det, at hensynet til de forurettede børn til enhver tid må vægtes højere end adgangen til øget efterforskningsmuligheder. Det fremgår dog af Riksadvokatens brev af 7. november 2018, at adgangen

¹⁴³Ibid., del III, pkt. 2.1, s. 3.

¹⁴⁴Høydal, H. F. (8. nov. 2018) Åpner for at politiet kan dele overgrepsbilder, vg.no. <https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/a296GM/aapner-for-at-politiet-kan-dele-overgrepsbilder>.

¹⁴⁵Ibid.

til at dele materiale alene vil være aktuell i nødretslignende tilfælde af kortfattet varighed¹⁴⁶. Der er også krav om, at statsadvokaten godkender indgrebet¹⁴⁷.

Spørgsmålet er dernæst, hvorvidt politiet ville kunne anvende materiale indeholdende et ikke-identificerbart barn. Det antages herved, at der er tale om fiktive børn og ikke blot et billede, hvor barnets ansigt er skjult. Som nævnt er fiktivt materiale omfattet af straffelov § 311¹⁴⁸. Formålet med bestemmelsen er, at man ønsker at give mindreårige en særskilt beskyttelse¹⁴⁹. For så vidt angår fiktivt overgrebsmateriale er det tvivlsomt, hvorvidt det rent teknisk er muligt at kreere fiktivt overgrebsmateriale med børn uden at gøre brug af ægte overgrebsmateriale med børn. Dette er begrundet i, at billeder skabt med kunstig intelligens - for at ligne et foto-realistisk barn - skal trænes med ægte materiale¹⁵⁰, hvilket må betyde, at forbrydelsen i sin kerne ikke kan gøres offerløs. Sammenfattende konkluderes, at politiet ikke har en øget adgang til at anvende fiktivt materiale, medmindre materialet ikke er skabt ved hjælp af ægte materiale.

4.8.2 Delkonklusion

Det kan ud fra ovenstående konkluderes, at provokasjon, trods at det er ulovreguleret, er underlagt flere vilkår for anvendelse, hvor aktionens lovlighed i sidste ende beror på rettens vurdering. Her vil både almindelige og strafferetlige principper, Riksadvokatens rundskriv samt grund- og tillægsvilkår blive inddraget.

Perspektiveret til den danske retstilstand, kan det lægges til grund, at det danske politi har snævre muligheder ift. opklaring af sager om besiddelse og udbredelse af overgrebsmateriale med børn trods lovændringen af 26. juni 2020. En stor del af forklaringen er adgangen til at dele overgrebsmateriale, hvilket ifølge de danske forarbejder er forbudt. Dette forbud gør sig ikke gældende i norsk ret. Såfremt politiet *efterspørger* materiale, er overholdelse af grund- og tillægsvilkårene samt de processuelle betingelser det, der er afgørende. Politiet må gerne *tilbyde* og/eller *udveksle* sådant materiale, forudsat kravet om en særlig situation er opfyldt, men udvekslingen af billeder vil uanset hvad medvirke til en svækkelse af politiets integritet samt være en (fortsat) krænkelse af barnet.

Del 5: Nogle overvejelser

Det fremgår af ovenstående, at forbuddet mod deling af overgrebsmateriale alene gør sig gældende for dansk politi, mens norsk politi har adgang hertil.

Det må kunne lægges til grund, at det er en fordel i bekæmpelse af sager om overgreb mod børn, at politiet kan efterspørge og tilbyde overgrebsmateriale, idet denne adgang giver politiet mulighed for at infiltrere lukkede chatfora, hvor der er adgangskrav for at blive medlem. Adgangen skaber en troværdighed for politiet, da den gængse opfattelse er, at politiet ikke må dele sådant materiale. Det er nærliggende at antage, at den hårdeste kriminalitet ift. overgreb mod børn foregår på sådanne lukkede chatfora.

¹⁴⁶Riksadvokatens brev af 7. november 2018, ref.nr. 2018/01467-001 KES/ggr 635

<https://www.riksadvokaten.no/document/nytt-rundskriv-om-infiltrasjon-og-provokasjon/>.

¹⁴⁷Ibid. Se også Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 3, s. 5.

¹⁴⁸Ot.prp. nr. 45 (2002-2003), s. 60.

¹⁴⁹Ot.prp. nr. 22 (2008-2009), s. 210f. og s. 263f.

¹⁵⁰Samtale af 18. januar 2024 og 27. maj 2024 med en NC3 IT-ingeniør ved Østjyllands Politi. Se også Runway: AI Training - Introduction to AI Training, <https://academy.runwayml.com/ai-training/introduction-to-ai-training>.

Hvorvidt en sådan deling er hensigtsmæssig, er dog et spørgsmål, der kun kan afgøres politisk. De hensyn, som afvejes over for hinanden, er hensynet til kriminalitetsbekæmpelse på den ene side og hensynet til retssikkerheden og barnets og politiets integritet på den anden side. Dette er disse hensyn, som blev lagt til grund for retsplejelovslovændringen af 26. juni 2020¹⁵¹. Rigs-politiet har sidenhen ønsket hjemmel til i et begrænset omfang at dele overgrebsmateriale¹⁵².

Ved at give politiet adgang til at dele overgrebsmateriale vægtes hensynet til kriminalitetsbekæmpelse højt, da overgreb mod børn og efterfølgende deling af materialet er en alvorlig forbrydelse. Hensynet til barnet er dels også vægtet højt, da politiet ved infiltration af lukkede chatfora (forhåbentligt) formår at identificere øvrige ofre og gerningsmænd. På den anden side lider politiets integritet, da politiet medvirker til en grov forbrydelse mod børn, og selve barnet bliver krænket af dem, der har til opgave at beskytte det.

I Norge har politiet som nævnt adgang til at dele overgrebsmateriale med børn. Det problematiske herved er dog, at adgangen foreligger på ulovreguleret grundlag, og det er op til den enkelte politikreds at vurdere, hvorvidt en sag er tilstrækkelig grov og en sådan "særlig situation", der retfærdiggør deling¹⁵³. En manglende regulering kan medføre, at hver politikreds har forskellig praksis, hvilket er retssikkerhedsmæssigt betænkeligt. En lovregulering er derfor at foretrække, da der således kan udarbejdes klare og faste rammer. Herudover bør adgangen tillige underlægges kontrol, f.eks. domstolskontrol. Domstolskontrollen vil sikre, at en uafhængig part vurderer politiets forelagte sagsmateriale, og vurderer, hvorvidt situationen kræver deling af overgrebsmateriale. Herudover kan det indføres, at politiet - såfremt de kender identiteten på ofret og ønsker at anvende ofrets billede til at infiltrere en lukket gruppe - skal indhente samtykke fra ofret og/eller dennes værge, såfremt ofret stadig er mindreårig. Hvordan politiet dog vil udvælge de billeder, som de ønsker at anvende, er uklart, og der skal derfor udarbejdes retningslinjer for dette. En anden mulighed er, at politiet alene får hjemmel til at dele fiktivt materiale, men i dette tilfælde vil det så være politiet, der producerer materiale, hvilket i sig selv kan være problematisk. Noget af dette ville eventuelt kunne løses ved etisk brug af AI i lukkede systemer.

En del af begrundelsen for dansk politis manglende mulighed til at dele overgrebsmateriale er, at politiet ikke ville kunne føre kontrol med en eventuel videredistribution¹⁵⁴. Der kan dog stilles spørgsmål til, hvorvidt målet (identificering af ofre og gerningsmænd) helliger midlet (deling af overgrebsmateriale).

Sammenfattende konkluderes, at meget taler for, at politiet bør have mulighed for at dele overgrebsmateriale for at infiltrere lukkede chatfora (kriminalitetsbekæmpende hensyn). På den anden side er hensynet til barnet og politiets integritet meget tungtvejende, og såfremt politiet får mulighed for at dele sådant materiale, bør adgangen være reguleret, gerne ved lov eller ved strikse interne retningslinjer. Uanset hvad bør der være grænser for, hvad en offentlig myndighed kan tillade sig ud fra en moralsk og samfundsmæssig betragtning, selv ved anvendelsen af hemmelige agenter¹⁵⁵.

¹⁵¹Se del 3, pkt. 3.2.

¹⁵²Rigspolitiet redegørelse til Retsudvalget af 31. august 2021, 2021-22 REU Alm.del – Bilag 32, s. 2f.

¹⁵³Rundskriv nr. 2/2018, del III, pkt. 3, s. 5. Kompetencen er hos statsadvokaten efter anmodning fra politidirektøren.

¹⁵⁴LFF 2020-02-05 nr. 104, pkt. 2.1.3.2.

¹⁵⁵Vendius, T. T., (2015). Europol & cyberkriminalitet: proaktiv efterforskning og forbrydelser mod børn, pkt. 7.4.7, s. 232. Ex Tuto Publishing.

Del 6: Konklusion

Ved indførelsen af agentreglerne i rpl. blev politiets anvendelse af agenter underlagt lovregulerede begrænsninger, der løbende er blevet ændret for at imødekomme politiets efterforskningsmæssige behov. Ved agentvirksomhed forstås der, at politiet yder en særlig indsats, som objektivt – men ikke subjektivt – er omfattet af strfl. § 23. Der er et krav om, at situationen ikke er tilfældigt opstået, samt at den strafbare handling er igangværende. Agentreglerne, der er kategoriseret som et særligt efterforskningsskridt, er underlagt materielle og processuelle betingelser for at værne om den mistænkte retssikkerhed og politiets integritet.

Agentreglerne opererer med en øvre og nedre grænse. Den øvre grænse vedrører provokationsforbuddet, og er det, der adskiller den lovlige agentvirksomhed fra den ulovlige. Det danske provokationsforbud adskiller sig fra det forbud, der er fastsat af EMD, på trods af, at EMRK er inkorporeret i dansk ret. Dette er begrundet i, at strafferetsplejeudvalget ønskede et mere objektivt provokationsforbud, der hæftede sig på agentens handlinger og dennes følge, men som konsekvens er det danske forbud mere snævert end det, der er fastsat af EMD. Den nedre grænse er det, der adskiller agentvirksomhed fra almindelig efterforskning såsom infiltration og lokkeduesituationer. Forud for lovændringen af 10. juni 2003 skulle der ikke meget til før politiet overskred grænsen for særlig efterforskning, og enhver aktiv handling kunne i realiteten være skyld i en overskridelse, se U 2000.2309 V. Lovændringen af 10. juni 2003 imødeså imidlertid dette problem, og der blev indrømmet politiet mulighed for uvæsentligt at påvirke en sag.

Den danske lokkeduesituation har været underlagt kritik, og der foreligger tillige en uoverensstemmelse mellem EMDs fortolkning af undercover agents. EMD lægger vægt på *karakteren* af interaktionen mellem agenten og den mistænkte, mens dansk ret lægger vægt på hvilken *rolle* agenten spiller, se f.eks. U 2012.2225 Ø. Dette strider mod EMDs opfattelse, da de eneste krav for at være en undercover agent er, 1) at agenten er underlagt en myndigheds instruktionsbeføjelse, og 2) at agenten aktivt påvirker sagen. Det bemærkes dog, at EMD ikke på nuværende tidspunkt har taget stilling til digital efterforskning, og dens holdning til cyberagenter vides ikke. Det er dog også muligt at den danske fortolkning er ændret efter lovændringen af 26. juni 2020, da agentreglerne blev anvendt i en sag, hvor politiet overtog forurettedes sociale medier, se Rigspolitiets redegørelse af 31. august 2021.

I takt med at seksuelle krænkelser mod børn, herunder besiddelse og udveksling af seksuelt overgrebsmateriale, har bevæget sig over på internettet, er det blevet en selvfølge, at politiets efterforskning af sådanne sager også foregår online. De dagældende agentregler stillede krav om, at den strafbare handling havde en strafferamme på 6 år eller derudover. Problemet herved var, at strfl. § 235-sager alene i skærpede omstændigheder havde en strafferamme på 6 år. Det lempede kriminalitetskrav indført ved lovændringen af rpl. af 26. juni 2020 var derfor en anerkendelse af, at de daværende efterforskningsmuligheder i strfl. § 235-sager ikke længere var tilstrækkelige, og at der også i mindre grove strfl. § 235-sager bør kunne efterforskes ved hjælp af agenter. Herved kan eksempel 2 opstillet af professor Lasse Lund Madsen i U.2017B.95 besvares bekræftende fsva. politiets nyfundne mulighed for anvendelse af agenter i efterforskningen af strfl. § 235-sager.

Det danske politi blev på trods af indførelsen af strfl. § 235 i agentreglerne underlagt et forbud mod deling af både fiktivt og ægte overgrebsmateriale med børn som led i deres efterforskning. Herved blev politiets mulighed for at infiltrere specifikke chatfora udelukket, hvis forummet havde krav om billedudveksling for at blive medlem. Da lukkede chatfora må antages at indeholde grovere strfl. § 235-materiale, er det dermed også de grupper, som kræver (mere)

opmærksomhed fra politiet. Hermed kan der argumenteres for, at lovændringen af 26. juni 2020 – fsva. lukkede chatfora – er symbollovgivning. Rigspolitiet har fremsat et ønske om at få hjemmel til en sådan udveksling, men dette ønske er indtil nu ikke blevet imødekommet.

Sammenlignet hermed har det norske politi mere vidtgående muligheder for efterforskning af den norske pendant til strfl. § 235, altså straffelov § 311. Da provokasjon findes på ulovfæstet grundlag, er det Riksadvokatens rundskriv og retspraksis fra Høyesterett, der fastsætter retningslinjerne. Riksadvokaten har i rundskriv nr. 2/2018 øget politiet efterforskningsmuligheder i overgrebsager mod børn; det norske politi kan under særlige omstændigheder dele integritetskrænkende billeder af børn. Riksadvokaten har dog anført i sit brev af 7. november 2018, at adgangen alene kan/skal anvendes i nødretslignende situationer.

Den australske specialenhed Argos har flere gange overtaget lukkede pædofile chatfora, og formået at identificere ofre og gerningsmænd. De har også formået at lukke mindst to pædofile hjemmesider på TOR-nettet indeholdende groft overgrebsmateriale med børn (The Love Zone og Childs Play). Således kan det overvejes, om det danske politi, qua den øgede mulighed for at opklare strfl. § 235-sager, bør have mulighed for i et begrænset omfang at dele overgrebsmateriale. Såfremt denne adgang bliver en realitet, bør den være reguleret, gerne ved lov. Herudover bør der overvejes, hvorvidt muligheden skal underlægges øvrige foranstaltninger, f.eks. domstolskontrol eller samtykkekrav.

Liste over anvendte forkortelser

Bet. 1023/1984: Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1023/1984 om politiets indgreb i meddelelseshemmeligheden og anvendelse af agenter

CSAM: Child sexual abuse material

EMD: Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol

EMRK: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention

fsva.: for så vidt angår

Kripas: Den nasjonale enhet for bekjempelse av organisert og annen alvorlig kriminalitet, førhen kendt som Kriminalpolitisen

NOU 1997/15: Norges offentlige utredninger: Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet, Del II

NOU 2004/6: Norges offentlige utredninger: Mellom effektivitet og personvern, Politimetoder i forebyggende øyemed

NOU 2016/24: Norges Offentlige utredninger: Ny straffeprosesslov

NSPCC: National Society for the Prevention of Cruelty to Children

Ot.prp.: En odelstingsproposisjon

pr.: præmis

rpl.: retsplejeloven,

strfl.: straffeloven (dansk)

strpl.: straffeprosessloven (norsk)

Litteraturliste

Dansk

Lovbekendtgørelser og ændringslove

Retsplejeloven

Lov 1986-06-04 nr. 319 om ændring af retsplejeloven (Politiets anvendelse af agenter som led i efterforskningen af lovovertrædelser) (FT 1985-86)

Lov 2003-06-10 nr. 436 om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Bekæmpelse af rockerkriminalitet og anden organiseret kriminalitet) (FT 2002-03)

Lov 2020-06-26 nr. 967 om ændring af retsplejeloven (Styrkelse af politiets muligheder for efterforskning af kriminalitet på internettet) (FT 2019-20)

Lovbekendtgørelse 2024-03-04 nr. 250 Retsplejeloven, konsolideret af Karnov den 1. januar 2024, som er ikrafttrædelsesdato for den seneste ændring

Straffeloven

Lovbekendtgørelse 2024-04-25 nr. 434 Straffeloven, konsolideret af Karnov den 1. januar 2024, som er ikrafttrædelsesdato for den seneste ændring

Andre love

Lov 1992-04-29 nr. 285 om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention (gældende lov: LBKG 2022-01-26 nr. 138)

EU-Parlamentets og Rådets direktiv 2011/92/EU af 13. december 2011 om bekæmpelse af seksuelt misbrug og seksuel udnyttelse af børn og børnepornografi og om erstatning af Rådets rammeafgørelse 2004/68/RIA

Forarbejder

Retsplejeloven

Lovforslag som fremsat 1985-10-02 nr. 8 om Lov om ændring af retsplejeloven (Politiets anvendelse af agenter som led i efterforskningen af lovovertrædelser) (FT 1985-86)

Lovforslag som fremsat 2003-04-23 nr. 218 om Forslag til lov om ændring af straffeloven og retsplejeloven (Bekæmpelse af rockerkriminalitet og anden organiseret kriminalitet) (FT 2002-03)

Lovforslag som fremsat 2020-02-05 nr. 104 om Forslag til lov om ændring af retsplejeloven (Styrkelse af politiets muligheder for efterforskning af kriminalitet på internettet) (FT 2019-20)

Straffeloven

Lovforslag som fremsat 2002-12-10 nr. 117 om Forslag til lov om ændring af straffeloven, adoptionsloven og retsplejeloven (Børnepornografi, seksuel udnyttelse af børn, salg af børn og gennemførelse af straffesager om seksuelt misbrug af børn m.v.) (FT 2002-03)

Udvalgsbetænkninger

Strafferetsplejeudvalgets betænkning nr. 1023/1984 om politiets indgreb i meddelelshemmeligheden og anvendelse af agenter

Cirkulære

Rigsadvokatmeddelelsen om meddelere og civile agenter, version 1. januar 2022

Redegørelser og besvarelser

Rigspolitiets redegørelse til Retsudvalget af 31. august 2021, 2021-22 REU Alm.del – Bilag 32

Besvarelse af spørgsmål nr. 512 (Alm. Del) fra Folketingets Retsudvalg af 31. januar 2024.

Politiske bemærkninger

1. behandling d. 25/2-2020, ordfører Rosa Lund (EL) kl. 16.17. <https://www.ft.dk/samling/20191/lovforslag/L104/BEH1-65/forhandling.html>

Retspraksis - domme

Højesteret

U 2008.1587 H

U 2018.1169 H

U 2017.2531 H

Højesteret, 2. afdeling, 48/2022

Landsret

U 2000.2309 V

U 2012.2225 Ø

Byret

SS-1323/2020

Retspraksis - kendelser

SS-106/2023-HJR, SS-1893/2023-OLR og SS-13311/2022-GLO (Louise Borglit-sagen)

Artikler, tidsskrifter og lignende

Gammeltoft-Hansen, H. i U.1979B.1. Om afgrænsningen af "straffeprocessuelle tvangsindgreb"

Madsen, L. L. i U.2017B.95. "Agentvirksomhed online – efterforskning i IT-relaterede sager om misbrug af børn"

Nielsen, G. T. (2005). Hvad er et tvangsindgreb? Om straffeprocess og forvaltningsret. Juristen, 2005(5)

Litteratur

Baumbach, T. & Elholm, T. (2021). Straffeprocessens katekismus. Djøf Forlag.

Bruun, M. R. (2023). Transnational organiseret kriminalitet. Djøf Forlag

Evald, J. (2024). Juridisk teori, metode og videnskab (3. udg.). Djøf Forlag

Henricson, I. (2022). Politiret (7. udg.). Djøf Forlag.

Vendius, T. T., (2015). Europol & cyberkriminalitet: proaktiv efterforskning og forbrydelser mod børn. Ex Tuto Publishing

Afhandlinger

Gammeltoft-Hansen, H. (1981). Straffeprocessuelle tvangsindgreb: retspolitiske studier. Juristforbundets forlag

Rapporter

Rapporten fra arbejdsgruppen om digitale krænkelser, 2022

Andet

Visuel gengivelse af grænserne for agentvirksomhed. *Der henvises til bilag 1*

Samtale af 18. januar 2024 med NC3 IT-ingeniør ved Østjyllands Politi

Menneskerettighedsdomstolen

Retspraksis fra Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol

Sag 44/1997/828/1034 (Teixeira de Castro v. Portugal)

Sag 74420/01 (Ramanauskas v. Litauen)

Sag 18757/06 (Bannikova v. Rusland)

Sag 40495/15 (Akabay m.fl. v. Tyskland)

Norsk

Love

Lov av 17. mai 1814 om Kongeriket Norges Grunnlov, sidst ændret ved Grunnlovsvedtak 21. mai 2024

Lov av 22. mai 1981 nr. 25 om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven), sidst ændret ved lov 2023-12-20 nr. 110 og lov nr. 2023-12-20 nr. 111

Lov av 21. mai 1999 om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (menneskerettsloven, inkorporeringsloven), sidst ændret ved lov 2014-05-14

Lov av 20. mai 2005 nr. 28 om Lov om straff (straffeloven), sidst ændret ved lov 2023-12-20 nr. 110 og lov nr. 2023-12-20 nr. 111

Lovforarbejder

Ot.prp. nr. 45 (2002-2003) Om lov om endring i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)

Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)

Udvalgsbetænkninger

NOU 1997:15 Norges offentlige utredninger: Etterforskningsmetoder for bekjempelse av kriminalitet, Del II af metodeutvalget

NOU 2004:6 Norges offentlige utredninger: Mellom effektivitet og personvern, Politimetoder i forebyggende øyemed at politiutvalget

NOU 2016:24 Norges Offentlige utredninger: Ny straffeprosesslov af straffeprosessutvalget

Riksadvokatens rundskriv

Riksadvokatens rundskriv af 1980 gengivet i NOU 1997:15 s. 122f.

Riksadvokatens rundskriv nr. 2/2018 31. oktober 2018

Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2019 af 22. februar 2019

Riksadvokatens rundskriv nr. 1/2024 af 30 januar 2024

Riksadvokatens breve

Riksadvokatens brev af 7. november 2018, ref.nr. 2018/01467-001 KES/ggr 635

<https://www.riksadvokaten.no/document/nytt-rundskriv-om-infiltrasjon-og-provokasjon/>

Retspraksis (Høyesterett)

Rt. 1984 s. 1076

Rt. 1993 s. 473

Rt. 1998 s. 407

Rt. 2000 s. 1482

Rt. 2007 s. 268

Rt. 2011 s. 1455

HR-2020-02137-A

Artikler, tidsskrifter og lignende

Hopsnes, R. (2003). "Provokasjon som politimetode", 2 – 2003 / 38 – Jussens Venner

Johansen, I. V. (2013). "Lovfesting av politiprovokasjon – er det viktig og riktig?". Kritisk Juss, 2013(39)

Dorenfelts, L. J. (1978). "Kan ekstraordinære etterforskningsmetoder aksepteres i visse saker?", Lov og Rett, Volume 17, Issue 6, (1978)

Litteratur

Øyen, Ø. (2022). Straffeprosess (3. utg.). Fagbokforlaget.

Nyhedsartikler og lignende

Anderson, M.: What's The Difference between CGI and AI? Metaphysic, 18. januar 2024

<https://blog.metaphysic.ai/whats-the-difference-between-cgi-and-ai/>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

Elden, J. C.: skjellig grunn til mistanke. Store norske leksikon, snl.no., 22. maj 2019

https://snl.no/skjellig_grunn_til_mistanke

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

Folketinget (Justitsministeren): L 104 Forslag til lov om ændring af retsplejeloven. (Styrkelse af politiets muligheder for efterforskning af kriminalitet på internettet), bilag 1: Høringssvar, (FT 2019-20), ft.dk

<https://www.ft.dk/samling/20191/lovforslag/L104/bilag.htm>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling.

Folketinget. Internationale Domstole, ft.dk, ingen dato

<https://www.ft.dk/da/folkestyret/domstolene/internationale-domstole#9220CF9D4E2F4BA0BCEB26C5F4761AAB>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling.

Grustniy, L.: Darknet, dark web, deep web, and surface web – what’s the difference? Kaspersky Daily, 1. februar 2021

<https://www.kaspersky.com/blog/deep-web-dark-web-darknet-surface-web-difference/38623/>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

Høydal, H. F.: Åpner for at politiet kan dele overgrepsbiler, vg.no, 8. november 2018

<https://www.vg.no/nyheter/innenriks/i/a296GM/aapner-for-at-politiet-kan-dele-overgrepsbiler>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

Høydal, H. F., Stangvik, E. O. & Hansen, N. R.: Breaking the dark net: why the police share abuse pics to save children, vg.no, 17. oktober 2017

<https://www.vg.no/spesial/2017/undercover-darkweb/?lang=en>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

Keller, M. H. & Dance, G. J.: The Internet Is Overrun With Images of Child Sexual Abuse. What Went Wrong? The New York Times, 29. september 2019

<https://www.nytimes.com/interactive/2019/09/28/us/child-sex-abuse.html>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

NSPCC: Why Language Matters: why we should never use ‘child pornography’ and always say child sexual abuse. NSPCC learning, sidst opdateret 30. januar 2023

<https://learning.nspcc.org.uk/news/why-language-matters/child-sexual-abuse-material>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

O’Flaherty, A.: How Taskforce Argos and the AFP tracked down the Gold Coast man accused of 1,623 child abuse offences, ABC News, 21. august 2023

<https://www.abc.net.au/news/2023-08-22/qld-police-child-abuse-operation-argos-childcare-worker/102745704>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

Om Roald Hopsnes, Juridika

<https://juridika.no/forfattere/roald-hopsnes>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling

Runway: AI Training - Introduction to AI Training

<https://academy.runwayml.com/ai-training/introduction-to-ai-training>

<https://runwayml.com/about/>

Tilgængeligheden kontrolleret den 30. maj 2024 forud for afleveringen af nærværende afhandling